

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

HENRIK PONTOPPIDAN

ARV OG GÆLD

GYLDENDALSKE BOGHANDEL

ARV OG GÆLD

HENRIK PONTOPPIDAN

ARV OG GÆLD

GYLDENDALSKE BOGHANDEL • NORDISK
FORLAG • KØBENHAVN • MCMXXXVIII

**COPYRIGHT 1938 BY GYLDENDALSKE
BOGHANDEL NORDISK FORLAG - COPENHAGEN**

—
OPLAG: 4000 EKSEMPLARER

—
**PRINTED IN DENMARK
GYLDENDALS FORLAGSTRYKKERI
KØBENHAVN**

FØRSTE KAPITEL

Et Par Mil Nord for Roskilde paa Toppen af en bred Muldbølge ligger Landsbyen Hyllinge. I Aarhundreder har dens Kirke tjent som Sømærke for Sejladsen paa Issefjorden og dennes mange Forgreninger. Velsagtens derfor kaldes den af Befolkningen deromkring gerne Kirkehyllinge. For godt 60 Aar siden — i Midten af Halvfjerdserne — levede her en elskværdig Præstefamilje, som jeg ret ofte besøgte fra Lørdag til Mandag sammen med min Ven Johan Rohde. Præstefruen var nemlig Søster til den københavnske Lotterikollektrice, som Rohde boede hos, og hos hvem jeg selv i flere Aar var Middagspensionær. Naar vor Værtinde fik Indbydelse fra Præstegaarden, medfulgte der gerne i en Efterskrift Opfordring til hendes »unge Mennesker« om at gøre hende Følgeskab.

Præstens havde to Døtre i den halvvoxne Alder. Det var nette unge Piger, og Tanten — vor Kollectrice — betragtede det som en given Ting, at vi en Gang i Tiden skulde forloves med dem. Hun havde endogsaa allerede taget Bestemmelse om Fordelingen, ligesom hun heller ikke gjorde nogen Hemmelighed af, at hun efter bedste Evne arbejdede for os hos Forældrene. Da nu Rohde imidlertid ikke var tilfreds med den, hun havde bestemt for ham, men foretrak den anden, der var tiltænkt mig, og da jeg for mit Vedkommende havde faaet Hjertet tøjret et helt andet Sted, var vi bleven enige om for ikke at udsætte Kammeratskabet for Farer at tage mod Præstefolkenes Indbydelser uden alle Bagtanker.

Præsten var en usædvanlig stille, indesluttet Mand, som aldrig havde forvundet Tabet af en ung Søn, der var død for en Del Aar siden. En stor Del af sin Dag tilbragte han med Besøg hos Syge omkring i Sognet og med timelange, ensomme Vandringer i Præstegaardens store Have, en Park næsten paa

flere Tønder Land. Naar han derfra fik Øje paa Rohde og mig ude paa Kroketplænen i munter Kappelstrid med hans to unge Døtre, kunde han længe staa ganske stille og betragte os med et smertelig bevæget Udtryk.

Paa Grund af Landsbyens høje Beliggenhed mente jeg den Gang — og gør det forresten endnu — at den kunde være Jeppe paa Bjergets og hans mundrappe Nilles tænkte Hjemsted. Dens Afstand fra Købstaden — fra Roskilde altsaa — svarede ogsaa ganske til den i Komedien angivne, og hvad Beboerne angik kunde flere af dem godt se ud til at være Efterkommere af det holbergske Ægtepar. Men det var nu alligevel en anden hjemlig Digter, jeg især blev mindet om her, og det paa en Maade, der skulde faa Følger af Betydning for mig langt ud i Fremtiden. En Dag, da der ikke var en Sky paa Himlen, opfordrede Præsten os til at gaa med ham op til Kirkepladsen for at se paa Udsigten. Han mente, at den paa Grund af Luftens overordenlige Klarhed maatte være usædvanlig pragtfuld. Det slog

ogsaa til. Milevidt laa den solbelyste Egn omkring os saa overskuelig som et Landkort.

Præsten pegede rundt og forklarede. Nærmest under os laa det skovrige Valborg Herred, i Syd fortsat med et sletteagtigt Land, hvor — langt borte — en luftig Silhuet af Roskilde Domkirke svævede over Horizonten som et Drømmesyn. Til den anden Side — i Nord — skød en langstrakt, frugtbar og tæt befolket Halvø sig langt ud. Det var Hornsherred, der delte Fjorden i de to fra Arilds Tid livligt befarne Sejlrender, den ene til Lejre og Roskilde, den anden til Holbæk.

Ude i Vest gjorde Præsten os opmærksom paa en skovblaanende Højderyg og fortalte, at derude havde Digteren Christian Winther boet et Par Somre i et almindeligt lille Boelsted, da han skrev sin »Hjortens Flugt«. Skønt min Drengetids ømme Dyrkelse af den wintherske Muse nu var afløst af andre Sværmerier gjorde det dog Indtryk, hvad Præsten her fortalte, og jeg lovede mig selv en Gang ved Lejlighed at gaa paa Opda-

gelse ude ad den Kant for mulig at finde det lille Hus, hvor den navnkundige Digtning var bleven til. Ved et senere Besøg i Præstegaarden gjorde jeg ogsaa Alvor af det og fandt virkelig Stedet; og det var med oprigtig Andagt, jeg af Konen i Huset lod mig føre ind i det lavloftede, halvmørke og muggent lugtende Rum, hvor — som hun sagde — »den lille Professor havde siddet og digtet«.

Nu véd jeg jo nok, hvad nyere Literaturhistorikere mener at have godtgjort, at det slet ikke var her men et ganske andet Sted paa Sjælland, »Hjortens Flugt« kom til Verden. Men den Gang troede man altsaa paa Myten, og det er i hvert Fald rigtigt, at Christian Winther har boet her i Boelshuset flere Somre og været stærkt betaget af Omgivelsernes Skønhed, — »Dejligheden«, som Egnens Folk selv har døbt disse skov- og lyngklædte Bakker, fra hvis Højder der overalt er en vidunderlig Udsigt over Fjorden.

Det skulde nu gaa mig som det i sin Tid

var gaaet Christian Winther her. Ogsaa jeg tabte mit Hjerte til det den Gang endnu ret ukendte lille Alpeland med de prægtige Skove og dybe, kilderislende Dale. Følte jeg mig ikke længere i Gæld til den store Lyriker for andet, saa var og blev jeg ham gennem mange Aar inderlig taknemlig for dette Eventyrrige, som jeg uden ham sikkert ikke havde fundet Vej til. Ogsaa efter at Præstefamiljen var flyttet fra Egnen, droges jeg stadig tilbage dertil. I hele min sidste Studietid i København tilbragte jeg de fleste af mine Smaaferier her, ja ogsaa nu, da jeg efter at have lidt Skibbrud i Hovedstaden sad som Andenlærer ved min Broders Højskole mellem Frederikssund og Hillerød, gjorde jeg stadig Afstikkere dertil for at komme bort fra alt det, der trykkede mig, og i et Par Dages Friluftsliv at forsøge at glemme mine Genvordigheder.

Under en Gruppe Træer paa Stranden laa — sært ensomt —, en ældgammel Kro, hvor jeg kunde overnatte. Den laa der saa langt fra Alfarvej, fordi den var en Færgetro,

hvorfra der tidligere havde været hyppig Overfart til den anden Fjordbred. De forbedrede Færdselsforhold havde nu gjort denne søværts Forbindelse temmelig betydningsløs for Egnens Folk. Den benyttedes nu mest af Omstrejferne og tilfældige Rejsende. Krofolkene — et godmodigt gammelt Ægtepar — levede hovedsagelig af den Jordlod, der hørte til Huset, og lidt Fiskeri.

Foruden Færgejollen havde Kromanden en god Sejlbaad, der altid stod til min Raadighed, naar jeg kom. Den meste Tid tilbragte jeg derfor ogsaa paa Søen og genoplevede her mine Drengaaars glade Dage paa Randers Fjord og Gudenaen. Naar jeg med en frisk Vind krydsede frem og tilbage mellem Kysterne kunde det virkelig lykkes mig for en lille Tid at glemme mine Ulykker og fange nyt Livsmød og nye Drømme.

Var Vejrforholdene egnede dertil, gjorde jeg Landgang hist og her, oftest paa Hornsherred-Kysten, der havde faaet en særlig Tiltrækning for mig. Min Medlærer paa Skolen, en ældre Ungkarl, havde i sin Tid været

Forstander for en grundtvigsk Ungdomsskole her, en »Friskole«, som saadanne kaldtes, ikke fordi Undervisningen var gratis, men for at fremhæve deres Uafhængighed af Staten. Han mindedes endnu med stor Hengivenhed af sine gamle Elever, og som den, der kunde bringe en frisk Hilsen fra ham, var jeg altid velkommen hos De Folk, der paa en eller anden Maade havde haft Tilknytning til hans Skole. Ved en sommerlig Folkefest i en af Skovene derovre — en Grundlovsfest — blev jeg trykket i Haanden og ivrig udspurgt af en hel Flok af Egens Ungdom, fordi en Del af dem var hans tidligere Elever.

Der havde imellem dem været en ung Pige, som jeg ikke siden havde kunnet faa af Tankerne. Skønt hun ikke just »synede« meget, som det hedder paa sjællandsk om alt, hvad der falder i Øjnene og rager op, havde jeg straks lagt Mærke til hende paa Grund af hendes egenartede Ansigtstræk og Skikkelsens usædvanlige Rankhed. Mens de andre en Tid opholdt sig ved Skydebanerne

og omkring Luftgyngen, spaserede jeg med hende paa de fredelige Skovstier og følte mig stærkt tiltalt af hendes forstandige Tale og hele Væsens Tilforladelighed.

Ved Tilbagekomsten til Skolen fortalte jeg min Medlærer om dette Bekendtskab. Han huskede hende godt og kunde oplyse, at hun tilhørte en af Hornsherreds ældste og mest ansete Bondeslægter og havde været en af hans kæreste Elever. Et usædvanligt vaagent og tænksomt Barn, — sagde han. Det svarede ret nøje til mit eget Indtryk, og jeg levede stadig i Haabet om ved Lejlighed at træffe hende igen.

*

*

*

Min Broders Skole laa kun en lille Mil fra Hillerød umiddelbart ved Landevejen til Slangerup og Frederikssund. Dens Ydre var ikke imponerende. Den havde slet ingen Lighed med de borgagtige Højskolebygninger, der netop paa den Tid var begyndt at skyde tilvejs flere Steder i Landet: Askov, Te-

strup og hvad nu disse første grundtvigske Akademier hed. Elevantallet var ikke større, end at Skolen kunde rummes i en almindelig Halvgaard. Men netop derfor kunde den nok saa godt som de store gennemføre den oprindelige Tanke med disse Skoler, nemlig at de lige saa meget skulde være forbilledlige Familjehjem som Undervisningsanstalter.

Dagens Hovedmaaltid blev paa landlig Vis indtaget ved et Fællesbord, hvor der langedes til Fadene med Træskeer og Jerngafler, fire Personer om hvert Fad. Min Svigerinde var en indtagende Husmor, der med sit blide og stilfærdige Væsen uvilkaarlig lagde en Dæmper paa sine Omgivelser og forhindrede et altfor folkeligt Frisprog. Hun var Datter af Vilhelm Marstrand, Kunstakademiets berømte Direktør, havde tidlig mistet sin Mor og under Opvæksten levet hos Faderen i dennes stilfulde Embedsbolig paa Charlottenborg. At hun nu havde knyttet sit Liv til en Højskolemand og hans Gerning, var ikke noget, der havde vakt Forundring.

Grundtvig var navnlig efter sin Død bleven en profetisk lysende Skikkelse ogsaa for adskillige Kredse i Hovedstaden. Min Svigerinde havde desuden haft Forgængere indenfor sin egen nærmeste Slægt. To københavnske Kusiner sad som Præstinder for den kristelig-folkelige Livsanskuelse paa andre af Landets Højskoler, og den ene af dem var endda kendt og skattet som veltalende og ildfuld Forkynder af de grundtvigske Tanker.

Hele denne for mit Vedkommende saa fremmedartede Verden, hvor enhver Skoletime indlededes og afsluttedes med Sang, ethvert større Maaltid med Fællesbøn, havde jeg længe svært nok ved at forlige mig med. Rigtig naturlig blev den mig aldrig. For ikke altfor tydeligt at lade mig mærke dermed holdt jeg mig ret meget for mig selv. Fra det Loftskammer, der var bleven indrettet til mig i Skolebygningens ene Gavl, var der en pragtfuld Udsigt over Egnen, og da jeg havde det meste af Dagen til min Raadighed, lokkede dette Syn mig yderligere bort

fra Huset, ud paa lange Vandringer. Det var paa Landevejene og i Omegnens mange Skove, jeg havde mit egenlige Hjem og min bedste Underholdning. Sad der en Mand ved Vejkanten og huggede Skærver, eller mødte jeg en fattig Kone med et Knippe Skovkvas paa Ryggen, standsede jeg gerne og gav mig i Snak. Det var en Vane fra mine Drengaar. Jeg havde altid haft let ved at tale med den Slags Mennesker og faa dem til at snakke fra Leveren.

Den Landevej, der gik forbi Skolen, var en af de brede Amtschausséer, hvormed man i Aarhundredets Begyndelse havde forbundet vore Købstæder, men som nu paa Grund af det stadig udvidede Jernbanenet laa ret øde hen, næsten forladt af alt levende. Mil efter Mil strakte disse med saa store Bekostninger anlagte Veje sig hen gennem Landet, kun en Gang imellem oplivede af en Slagtervogn eller et vandrende Landpostbud med en Taske paa Ryggen. Ingen drømte den Gang om, at der vilde komme en Tid, som endda ikke var langt borte, da Motorkøre-

tøjer og Cykler skulde vække nyt Liv og give dem Færdslen tilbage endog til Overmaal. Det var paa de livligere Biveje og gennem Landsbyerne, jeg derfor foretrak at færdes. Her kunde man nu og da have Oplevelser af Betydning, og for det meste vendte jeg da ogsaa hjem med nye, berigende Indtryk baade af Natur og Mennesker. — Indtryk, som jeg bagefter førte til Bogs oppe paa mit Loftskammer tilligemed de Betragtninger, de havde givet Anledning til.

Det var især de Fattiges Kaar, der optog mig og gav mig en Del at tænke paa. Den ulige Fordeling af Livets Goder var bleven et Problem for mig. Og netop paa denne Egn, hvor der var saa mange jordløse Huse beboet af Arbejdere, der tjente som Daglejere paa de store Gaarde, havde jeg god Lejlighed til at komme Tingene paa nært Hold. En Milsvej fra Skolen, lige ved Landevejen, laa saaledes en langstrakt gammel Rønne, som jeg havde studset over den allerførste Gang, jeg kom der forbi, paa Grund af de besynderligt mange Skorstenspiber,

der sad paa Straataget. Ved at forhøre mig hos Folk fik jeg at vide, at Huset oprindeligt havde været Kostald i en nu nedbrændt Gaard, og at Ejeren, en Storproprietær, havde ladet det indrette til Bolig for sine Arbejdere. En Baas eller to pr. Familie.

Altid, naar jeg kom ud for den Slags Oplevelser, maatte jeg tænke paa Christian Winther og hans »Træsnit«, disse ogsaa af mig i sin Tid saa beundrede Billeder af sjællandsk Almuelev. Lutter rosenduftende Idyl. Havde Winther da aldrig paa sine Digtervandringer set og lugtet en Elendighed Mage til denne? Jeg mindedes et Ord af min afdøde Ven Schaff, der som den Spottefugl, han var, en Gang havde sagt om Christian Winther og Digtere af hans Art, at de paa deres egen Façon efterkom Skriftens Paabud om at rive det Øje ud, der foragede. De klemte det i hvert Fald eftertrykkeligt til for at beskytte sig selv og deres Læsere mod alle ubehagelige Fornemmelser.

Livet paa Skolen med dets uforanderlige Søndagsstemning og evindelige Lovsang

faldt mig ogsaa mangan Gang for Brystet ved Sammenligning med den Virkelighed, der mødte mig rundt omkring. Og jeg huskede Udtalelser af min egen, rettænkende Mor, der kunde blive saa oprørt over den Ligegyldighed, hvormed mange Mennesker, endogsaa Folk, der kaldte sig kristne, kunde vise overfor de Fattiges Nød. Jeg havde selv en Gang som Dreng faaet en alvorlig Kindhest af hende, fordi jeg talte unænsomt om vor fattige Vaskerkone og hendes lappede Skørt. Jeg huskede, hvor overrasket jeg var bleven, og at jeg længe ikke kunde tilgive Mor denne Tugtelse, fordi jeg syntes Anledningen til den var saa urimelig. Nu, da jeg bedre forstod, hvor velment den havde været, mindedes jeg den næsten med Taknemlighed.

*

*

*

Inde i Hillerød levede den gamle Komediedigter Hostrup som endnu fungerende Slotspræst. Ogsaa han var bleven en af Grundt-

2*

vigs Disciple og kom trods sin høje Alder en Gang imellem ud paa Højskolen og talte til Eleverne eller læste lidt op for dem. Han havde i mange Aar ikke offentliggjort andet end Prækensamlinger og folkelige Foredrag; men nu forlød det, at der i Løbet af Vintere vilde udkomme et nyt, stort Skuespil af ham.

For de Folk, der havde glædet sig til et Genmøde med Studenterlystigheden i hans tidligere Komedier — og det var vist nok de fleste — blev Stykket dog en Skuffelse. Mens Parnassets andre Hædersgubber — Ploug og Erik Bøgh f. Eks. — havde vendt sig mod den nye Literatur med bidsk Forargelse og hudflettede den i deres Aviser, aabenbarede denne hostrupske Nyskabning en helt ungdommelig Modtagelighed for Tidens Tanker, særlig som disse var kommen til Orde i Ibsens alvorlige Samfundsdræmaer. Paa Højskolen var Overraskelsen dog ikke saa stor. Vi var forberedte. En af de Ting, Hostrup her havde læst for Eleverne og i nogle Indledningsord prist stærkt, var et

Par Noveller af Alexander Kielland, den Gang det moderneste af det moderne.

For den nye Literatur var den gamle Digters Tilslutning naturligvis en kærkommen Hjælp i den Modstand, den ellers mødte fra saa mange Sider, og da der mellem deres Ordførere var Folk med god Forstaaelse af en virkningsfuld Propagandas Betydning og godt Greb paa at sætte en saadan i Scene, blev det hostrupske Alderdomsværk proklameret som en stor Sejr for det hele nye, aandelige Røre — »det moderne Gennembrud«, som det blev kaldt. »Morgenbladet«, Bevægelsens officielle Organ, hilste Stykket med mægtige Fanfarer, og en Kreds af den københavnske Liberalismes ledende Mænd og Kvinder indbød til en Hyldingsfest for Hostrup i Hotel d'Angleterres store, nyrestaurerede Sal. Baade min Broder og jeg tog den Dag ind til Byen for at deltage i Festen, der virkelig blev en glansfuld Mønstring af den Fylking, som nu stod parat til at overtage det aandelige Førerskab i Landet.

Ved Hovedbordet under de straalende Lysekroner sad Hædersgæsten og hans Hustru tilligemed Aftenens officielle Festtaler Professor Høffding; men det var dog vistnok Holger Drachmanns højt opragende Skikkelse, der især tiltrak sig Opmærksomheden. Han havde haft det overgivne Indfald at klæde sig som Guldalderdigter med stort Kalvekrøs og Kniplingsmanschetter og saa' pragtfuld ud. Ogsaa andre af Gennembruddets Mænd genkendte jeg fra Billeder. Der var den joviale Tyksak Schandorph, den statelige Erik Skram og den lille Vissenpind Karl Gjellerup, radmager og ilter som en Springgaas. Georg Brandes var der derimod ikke. Han opholdt sig overhovedet ikke mere her i Landet. Som Protest mod de fortsatte Tilsidesættelser, han havde været Genstand for fra Myndighedernes Side, var han flyttet til Tyskland, havde bosat sig i Berlin og levede der som en virkelig Landsforvist.

At han dog ikke var glemt af sine mange Venner og Beundrere herhjemme, gav Aftenen adskillige Beviser paa. Saaledes brød

den rigtig store Feststemning først ud, da en anden af Aftenens Talere — Professor Julius Salomonsen — udbragte en Skaal for ham og i begejstrede Vendinger priste ham som den store Fører, Skaberen af den nordiske Renaissance, vi nu havde den Lykke at se udfolde sig efter altfor længe at have tygget Drøv paa Fortidens Langhalm — Ord, der rundt om fra Salen hilstes med Jubelraab og drønende Klapsalver. Ogsaa flere af de senere Talere kom ind paa Grundene til hans Bortrejse og hyldede ham med en Varme, saa man tilsidst næsten fik Fornemmelsen af, at det var til Ære for ham og ikke for Hostrup, Festen blev holdt.

Jeg sad og hørte paa alt dette med voksende Forundring. Jeg havde endnu den Gang ret uklare Forestillinger om, hvad Brandes betød, og kendte heller ikke meget til, hvad han havde skrevet. Af min Ven Schaffs bestandige Stiklerier til ham og den Bevægelse, han havde skabt, havde jeg ment at forstaa, at det var en Blæst, jeg godt kunde lade gaa henover Hovedet paa mig, og

nu havde Fraværelsen fra Hovedstaden gjort mig yderligere uimodtagelig for alt, som kom fra den Kant. Hvad det egentlig var, der foregik i mig, mens jeg sad der og kritisk iagttog det pyntede Selskab og hørte paa de mange Taler, var jeg næppe helt klar over selv; men skønt jeg ikke havde været borte fra Byen mere end et godt halvt Aar, følte jeg ved denne Lejlighed meget stærkt, hvor fremmed jeg allerede var bleven for hele Livet herinde, og jeg var ikke langt fra at fortryde, at jeg var taget med til Festen. Jeg havde i Mellemtiden ligesom faaet andre Sanser. Naar jeg saa' mig om paa disse københavnske Damer og sammenlignede dem med den sunde, ranke Landsbypige, jeg om Sommeren havde truffet ved Grundlovsfesten i Hornsherred, forekom de mig allesammen latterligt opstadsede og forskruede. Livet i Naturen og mellem naturgroede Mennesker havde givet mig et nyt Sind.

Da Bordet endelig hævedes og Gæsterne spredte sig i Selskabslokalerne, søgte jeg min Broder op for at sige ham, at jeg havde

faaet nok af denne Abekomedie og tog hjem. Jeg fandt ham staaende i Samtale med et Par andre Herrer, og da jeg ikke vilde forstyrre, forlod jeg Hotellet uden al Forklaring. Med det første Tog tog jeg tilbage til Hillerød, hvor det havde været min Hensigt at vente paa ham. Men jeg opgav det. Jeg var for utaalmodig efter at komme helt bort og blive ene med mig selv og de mange rebelske Tanker og Følelser, der var vældet op i mig under den lange Festlighed.

Vi Mennesker bevæges jo ofte allerstærkest af vore uklare Længsler og ubevidste Savn. Som den lille københavnske Ferie-dreng, der aldrig havde kendt hverken Mor eller Far, til sin egen store Forbavselse kom til at græde, da han ude paa Marken hørte et Moderfaar kalde paa sit Lam, saadan gik der ogsaa stærke, fremmede Sjælsrørelser gennem mig, mens jeg nu i det vidunderligste Vejr — klar Frostluft og Maaneskin — marcherede den lille Mil hjem til Skolen. Aldrig havde Naturen talt saa fortroligt, saa

indtrængende til mig som i denne stille Nat. Og ogsaa for mig var det, som om en møderlig Stemme kaldte. Her, min Søn, har du hjemme, — syntes den at sige alvorsfuldt manende. Den Lykke, du forgæves har søgt saa mange Steder, finder du alene hos mig. Her er Hjertets Hjem. Her er Fred og varig Glæde. Den Dag, du helt har lukket Ørene for Lokkesangen fra Forføngelighedens lærrende Marked, vil du forstaa det.

ANDET KAPITEL

Nogle Maaneder senere maatte jeg meget mod min Vilje igen tage ind til København, denne Gang endogsaa for at blive der i længere Tid. Sammen med et Par Hundrede jævnaldrende unge Mænd mødte jeg den 5te Maj efter Ordre paa Alarmpladsen i den store Kaserne paa Hjørnet af Fredericiagade og Bredgade — det tidligere Landkadet-akademi, den nuværende Dommergaard — for at blive gjort til Soldat. Jeg var i sin Tid ved Sessionen bleven udtaget til Fæstningsartillerist; men der fandtes en Bestemmelse om, at alle Polyteknikere uanset Legemsbygning skulde overføres til Ingeniørkorpset, hvor der paa Grund af de mange forskellige Hverv, der var tillagt det — Skansegravning, Broslagning, Felttelegraf-Anlæg o. s. v. — var Brug for Folk af enhver Støbning.

Jeg traf her flere af mine tidligere Studiefæller fra Læreanstalten; men iøvrigt var det en saare broget Menneskeskare, jeg her for en Tid blev indlemmet i. Der var vestjyske Jordarbejdere, københavnske Haandværkere, sjællandske og fynske Bondesønner, alle sammen Landsmænd ganske vist, men som alligevel havde vanskeligt ved at forstaa hinanden. Det hele saa' i Begyndelsen ret haabløst ud; men da vi først var kommen under militær Kommando, havde faaet Uniformen paa og vort borgerlige Navn ombyttet med vort Nummer i Geledet, glemtes temmelig hurtigt Uligheden, overhovedet alt, hvad der havde med Fortiden og vort civile Menneske at gøre. Det kammeratlige »du«, hvormed vi efter hævdvunden Skik straks havde tiltalt hinanden, bidrog ogsaa til, at vi saa hurtigt kom paa lige Fod og følte os som ensartede Væsener, for hvem kun Naturens Krav og de fælles Pligter eksisterede. Vi Polyteknikere — ialt godt en halv Snes — var desuden bleven fordelt paa de forskellige Afdelinger, saa vi havde ingen Lejligh-

hed til at skille os ud fra de andre og danne Klike.

Jeg var bleven stukket ind i det ene af Korpsets to Pionerkompagnier og havde som Sidemænd i Geledet en fynsk Mejerist og en jysk Landarbejder. Kompagniet — ialt 70 Mand — var den hele lange, solhede Sommer i Virksomhed ude paa Nørrefællend med at opkaste mægtige Fæstningsvolde og sløjfe dem igen. Ogsaa Minørarbejde maatte vi udføre. Dybt nede i Jorden sad vi enkeltvis sammenkrøbne som Tudser i lave og smalle Minegange, hvor det var vanskeligt at aande. Dog var det hverken det anstrengende Arbejde eller den militære Disciplin, der føltes mest trykkende, men derimod den Omstændighed, at vi ikke vidste og ikke kunde faa at vide, hvor længe denne uvante Tilværelse skulde vare.

Normalt var Tjenestetiden halvandet Aar foruden en senere Indkaldelse til en Sommerkampagne paa fire Maaneder. Men i dette Forhold var Ingeniørkorpset som i saa meget andet noget for sig. Allerede efter

fem Maaneders Forløb blev en mindre Del af Mandskabet hjemsendt endogsaa med den yderligere Begunstigelse, at den ikke vilde blive indkaldt til nogen Eftertjeneste, overhovedet aldrig mere komme i Trøjen undtagen i Tilfælde af Krig. Og — hvad der var det besynderligste — Udvælgelsen af disse heldige skete ikke som en Belønning for fremragende Ydelser i Tjenesten, men foregik ved almindelig Lodtrækning. Ganske vist var Udsigten til at trække sig fri ikke stor. Det var kun et ringe Antal, der kunde gøre sig Haab om ved et heldigt Greb i Lykens Pose at opnaa en saa overordenlig Lempelse af Værnepligten. Men Muligheden derfor var der dog altid, og denne vedvarende Usikkerhed med Hensyn til Fremtiden følte svært pinagtig.

Dertil kom før mit Vedkommende noget andet. Jeg havde om Vinteren skrevet en større Fortælling og kort før min Indkaldelse indsendt den til det ansete Ugeblad »Ude og Hjemme« med Anmodning om Optagelse. Der gik imidlertid et Par Maaneder, uden

at jeg hørte fra Bladet, og under Soldater-tjenesten, hvor jeg havde saa meget andet at tænke paa, var Sagen næsten gaaet mig af Glemme, da jeg en Dag paa Kasernen fik et elskværdigt Brev fra Bladets literære Redaktør, Otto Borchsenius. Det var ganske vist et Afslag. Han turde ikke — skrev han — byde sine Læsere et saa omfangsrigt Bidrag af en endnu ganske ukendt Forfatter. Men personlig havde han haft Glæde af min Fortælling, og dersom jeg ved Lejlighed kunde sende ham et mindre Arbejde, maaske med et Emne, der ikke var slet saa udæskende, vilde han ikke betænke sig paa at give det Plads i Bladet. Og han tilføjede, at naar jeg en Dag kom til Byen, skulde det glæde ham, om jeg vilde se ind til ham. Vi kunde da tales nærmere ved.

Borchsenius var en Mand med mangeartede Forbindelser og ret betydelig Indflydelse. Jeg lod derfor ikke mange Dage gaa hen, før jeg fulgte Opfordringen til at gøre ham et Besøg. Det blev et pudsigt Møde. Han var lige ved at gaa bagover af Forbav-

selse, da han saa' mig. Jeg havde jo i sin Tid skrevet til Bladet ude fra Højskolen, og her stod jeg foran ham i Uniform og gjorde stram Honnør. Paa denne Maade indleedes et Bekendtskab, der skulde faa den største Betydning for min literære Start.

Imidlertid pinte Usikkerheden med Hensyn til den nærmeste Fremtid mig efter dette Møde endnu mere end før. Paa Grund af den lange Samtale med Borchsenius havde jeg igen faaet Hovedet fuldt af literære Planer, og den Tanke, at jeg endnu et helt Aar eller mere skulde være forhindret i at sætte Pen til Papiret, følte næsten uudholdelig.

*

*

*

Efteraaret var rykket nær og dermed ogsaa Dagen for Lodtrækningen, der skulde foregaa under selve Oberstens Opsyn. Var nu denne Lodtrækning i sig selv en Uting, saa blev den det endnu mere derved, at det var de faa heldige tilladt at sjakre med de

res Frilod, at sælge det for højeste Bud til Kammerater i samme Kompagni. Følgen var, at der rundt om i Afdelingerne længe i Forvejen blev truffet Aftaler og dannet hemmelige Spekulationskonsortier med det Formaal at drive Prisen paa et Frilod i Vejret; og disse Sammensværgelser var særlig mønstret paa os Polyteknikere, om hvem det forudsattes, at vi allesammen var Velhavere eller i hvert Fald for enhver Pris vilde ud af Slaveriet. De Erstatningssummer, som der hviskedes om i Krogene, voksede fra Dag til Dag og oversteg allerede langt, hvad jeg for mit Vedkommende kunde gøre mig Haab om at skaffe tilveje.

Da Lodtrækningsdagen kom, blev Kompagnierne efter Tur opstillet langs Væggene i Kasernens største Samlingsstue, der var ryddet for alt Inventar med Undtagelse af et Bord og et Par Stole. Paa Bordet, der var stillet ud paa Gulvet, laa en Bunke sammenrullede Sedler, som vor Oversergent stod Vagt ved, og for Bordenden sad Obersten og hans Adjudant foruden en anden Officer,

der havde en stor Protokol foran sig. Arrangementet var ret omstændeligt, og den hele Handling foregik med større Højtidelighed, end den fortjente. En for en raabtes vi op og kaldtes frem af Geledet, hvorefter vi kommanderedes hen til Bordet. I Retstilling opgav vi her vort Nummer, trak saa en Seddel, som vi dog ikke selv maatte aabne. Den afleveredes til Oversergenten, der heller ikke aabnede den men bragte den videre til Herrerne ved Bordenden. Da Turen kom til mig, og den Seddel, jeg havde trukket, var vandret fra Haand til Haand og tilsidst havnet hos Officeren bag den store Protokol, kiggede de høje Herrer deroppe skarpt paa mig, og Obersten spurgte: »Hvad var Nummeret?« Jeg nævnede det igen, og der blev skrevet noget i Protokollen, hvorefter Seddelen kom tilbage med et Stempelmærke og en Paategning. Det var et Frilod.

I ret fortunlet Tilstand vendte jeg tilbage til Geledet, og først da min Sidemand og gode Ven, den fynske Mejerist, tilhviskede mig en Lykønskning, turde jeg rigtig tro paa

mit Held. Nogle Øjeblikke var jeg ikke saa lidt bevæget. Men en Aladdinnatur, der i en Slumpelykke kunde se Forsynets Finger og et lykkeligt Fremtidsvarsel, var jeg nu en Gang ikke. Der blandede sig endda en Smule Flauhed i min Glæde, da jeg bagefter omringedes af Kammeraterne og blev bestormet med Lykønskninger, som nu næppe heller allesammen kom fra Hjertet.

En Slags Forsynstro blev nu alligevel tilbage hos mig efter denne Dag, en ved Minde om andre lykkelige Hændelser befæstet Tro paa et virkelig sønligt Forhold til Fru Fortuna; — en Tro, jeg ikke uden Grund har bevaret Livet igennem.

Allerede et Par Uger senere kunde jeg gaa ud af Kasernen som fri Mand og vende tilbage til Skolen og Landlivet. Her var der i Mellemtiden foregaaet store Ting. For at kunne udvide og skaffe Plads til et større Antal Elever havde min Broder købt en anden Landejendom et Par Mil derfra og i Sommerens Løb ladet den ombygge og indrette til Skole. Jeg havde lejlighedsvis faaet

et og andet at vide derom, var derfor heller ikke overrasket over at finde Hjemmet i Opbrud, da jeg kom. Flytningen maatte jo være overstaaet, inden Vinterskolen skulde begynde, og vi nærmede os stærkt November. Rigtig glad for Forandringen var jeg nu ikke. Den vilde i mine Øjne berøve Skolen dens ejendommelige Karakter og dens Hygge. Da jeg hørte, at der allerede var anmeldt et halvt Hundrede Elever og ventedes flere, var jeg paa Forhaand ret klar over, at jeg vilde have vanskeligt ved at finde mig tilrette med min Stilling ved Skolen under disse forandrede Forhold.

For at komme lidt bort fra Flytteroderiet og fuldt ud at kunne nyde min genvundne Frihed tog jeg en Dag over til Hornsherred. Jeg vilde besøge mine gamle Venner i Færgeskroen og forfriske mig et Par Dage med at sejle. Det var et næsten sommerligt Vejr, saadan som vi undertiden kan have det endnu i Slutningen af Oktober. Ugen forud havde været stormfuld, og der var stadig ikke saa lidt Sø. Men Blæsten havde nu lagt

sig. Der var akkurat Vind nok til, at jeg med alle Sejl oppe kunde holde Farten. Dødsigt henstrakt i Agterstavnen og med halvt tillukkede Øjne for det skarpe Genskin fra Vandet vuggedes jeg af Bølgerne ind i en Tilstand, hvor jeg mere og mere blev borte for mig selv i soldrukne Tanker.

Der laa en Oplevelse bag dette Drømmeri. Paa Turen hertil med Dagvognen havde jeg siddet sammen med et Par ældre, landligt klædte Kvinder, hvis Hornsherredmaal genkaldte en lys Erindring hos mig og derfor blev ved at lyde i mit Øre.

Jeg laa der med Armen over Rorpinden og ønskede bare, at jeg kunde blive ved at lade mig vugge og gladelig drømme videre om den unge, ranke Landsbypige, jeg en Gang havde truffet herovre. Jeg fabulede om et fremtidigt Liv med hende her ved Fjorden, et muntert Liv som Digter og Fisker, saadan som det var besunget i den gamle Vise: »Har jeg min Baad, mit Sejl og mit Net, vil jeg med Jarlen ej bytte«.

Først da jeg Dagen efter kom tilbage til

Skolen, blev jeg rigtig vaagen og mig selv igen. Her laa nu ovenikøbet Brev til mig fra Borchsenius, som atter meget indtrængende bad mig om at sende ham noget til hans Blad. Han fortalte, at han for et Par Dage siden havde mødt J. P. Jacobsen i Vimmelskiftet og ved den Lejlighed omtalt mig for ham og sagt, at der i Bladet vistnok snart vilde komme et Bidrag af en ung Debutant, som der var Grund til at vente sig en Del af. Jacobsen havde interesseret spurgt om mit Navn, og da han hørte det, havde han sagt, at det var jo et lovende Navn, der fra gammel Tid var godt kendt i Literaturen.

Jeg saa' den hele Scene ganske levende for mig. Den dødssyge Digter i den lange Overfrakke, jeg en Gang havde set ham med paa Gaden, og overfor ham den sundt rødmusede Borchsenius staaende midt paa Strøget i livlig Samtale — om mig! Det var vel nok et Budskab.

TREDJE KAPITEL

Oppe i det lille Loftskammer, som min Broder ogsaa i den nye Skolebygning havde ladet indrette til mig, sad jeg denne Vinter Aften efter Aften og læste eller skrev ved en lavfodet Petroleumslampe, der hen paa Natten gerne gik ud for mig, idet den rakte en lang sort Tunge ud gennem Glasset og ligesom haanligt sagde Godnat med et Knald. Det havde jo fra første Færd været en Af-tale, som min Broder ogsaa trofast overholdt, at jeg udenfor Undervisningstimerne var min egen Herre og kunde indrette mig og pleje mine private Interesser, saadan som det nu en Gang passede mig. At det var hans Haab, at jeg med Tiden vilde knytte mig stærkere til den Gerning og navnlig til den Livsanskuelse, hvori han selv med vok-

sende Iver og Alvor gik op, kunde jeg dog ikke undgaa at mærke, og det var med virkelig Bekymring, jeg tænkte paa den Dag, da han forstod, at han i den Henseende vilde blive skuffet.

Saa langt fra at nærme mig hans Standpunkt i de store Spørgsmaal, der skilte os, blev jeg tværtimod stadig mere overbevist om, at det ikke var mig, men ham og de andre, der legede med farlige Fantasier og forraadte den Støvets Verden, vi Mennesker allesammen fødtes til at tjene. Ikke en Gang hans høje Tanker om Grundtvig kunde jeg dele med ham. Trods al min Respekt for Digteren i Grundtvig var jeg ude af Stand til at anerkende ham som Folkevækker, eller blot som en virkelig Folkets Mand. Han, som aldrig selv havde gaaet bag en Plov eller personlig levet med Menigmand, men altid siddet indemuret i Studerekammeret og begravet sig i gamle Skrifter som en Klosterbroder, kunde aldrig blive Forbillede og sand Profet for et Fremtidsfolk som det, jeg drømte om.

Underligt nok havde jeg disse Tanker paa et Tidspunkt, da jeg af voksende Trang til at faa mit eget Livssyn solidt underbygget selv var godt paa Vej til at blive en rigtig Læsehest, en literær Krybbebider. Hele denne Vinter kom jeg ikke til København undtagen for at bytte Bøger paa Bibliotekerne derinde. Den lange Række af Kierkegaards, Høffdings og mange andre tungt for-døjelige Forfatteres Skrifter slæbte jeg hjem og satte tillivs med Fingrene stoppet i Ørene. Ogsaa Georg Brandes' Bøger fik jeg nu endelig gjort rigtig Bekendtskab med, og det blev Vinterens største Oplevelse for mig. Havde Schaff tidligere nu og da aabnet et Vindue ud til et og andet værdifuldt Stykke fremmed Literatur, saa fik jeg nu ved Brandes' Bøger oprullet et stort Rundskue over den hele Verdensliteratur og det med en Kunst, der virkede blændende. Denne trolddomsagtige Evne til at levendegøre en Personlighed og klarlægge Indholdet af et literært Størværk — hans »Underholdnings-talent«, som Scharff spottende havde kaldt

det — gjorde Læsningen af hans Skrifter til en enestaaende Nydelse samtidig med, at den gav mig en vidunderlig Fornemmelse af solid, aandelig Berigelse.

Senere hen forstod jeg jo nok, at det maatte være i denne altfor bekvemme Tilsegnelse, Schaff havde set en Fare. Mange unge Mennesker forledtes vistnok ogsaa bagefter til en bedragerisk Forestilling om, at de selv havde baade læst og gennemtænkt det altsammen og derfor i mange Tilfælde lod sig nøje med denne behagelige Indbildning. De vidste velsagtens tilsidst ikke selv, naar De med saa stor Frimodighed udtalte sig om Literaturen, at det altsammen var Brandes' Tale, hans Lovprisninger og Sarkasmer, der hang dem ordret ud af Halsen.

Det »moderne Gennembrud« — Brandes' eget Navn for det aandelige Røre, han havde vakt — fik vel iøvrigt sin største og varigste Betydning ved den af hans Virk-

somhed fremkaldte usædvanlig Strøm af Oversættelser, som forøgede vort den Gang højst mangelfulde Kendskab til Samtidens evropæiske Literaturer, hvor der virkelig flere Steder var foregaaet betydningsfulde Gennembrud. Endogsaa den hidtil næsten ukendte men saa værdifulde moderne russiske Literatur blev nu gjort tilgængelig for den danske Læseverden ved fortræffelige Oversættelser og bidrog væsentlig til en Fornyelse indenfor vor egen unge Digtning. J. P. Jacobsens ornamentale Ordbroderi, som en Tid havde paavirket de fleste af den yngste Forfatterslægt saa betænkelig stærkt, tabte pludselig i Indflydelse. Disse Russere med deres ganske ukunstlede Sprog og hele folkelige Fortællemaade aabnede vore Øjne for, at det ikke var stilistiske Finesser og sproglig Akrobatik, som frembragte det lødige Kunstværk, men den magtfulde Udformning af et Emne til en organisk Helhed.

Flere af disse Russere, og netop de bedste — Dostojewski f. Eks. — gjorde endogsaa ret

ubekymret Tilegnelsen af deres Værker ganske vanskelig for Læserne, skaanede dem ikke for ret meget af den Møje, hvormed de selv havde tilkæmpet sig Sejren over et gensstridigt Stof. Under Læsningen af deres bindstærke Romaner kunde man mangan Gang have en Fornemmelse af at befinde sig i en arbejdende Billedhuggers Værksted og være Vidne til, hvordan den ene Skikkelse efter den anden ligesom modstræbende blev til under hans Hænder. Det røg En om Ørene med Stumper og Splinter, og nu og da spurgte man sig lidt beklemmt, hvad der vel sluttelig skulde komme ud af al denne Rasen. Men saa dæmpedes Hammerslagene, og ud af Marmorblokken traadte tilsidst en monumental Menneskegruppe med faste Former og aandfulde Træk — et fuldbaaret, et ufor-glemmeligt Kunstværk.

*

*

*

Da Vinterskolen sluttede, kom der for mig en længere Ferietid. Sommerskolen hav-

de nemlig kun kvindelige Elever, og der var da ikke Brug for en Lærer i Landmaaling, Jordbundskemi eller andre af de Naturfag, jeg underviste i. Denne fuldkomne Frihed kom mig godt tilpas, fordi det stod ret daarligt til med mig dette Foraar. Vinterens lange Nattearbejde ved daarlig Belysning havde skadet mine Øjne, og hvad der var værre, ogsaa mit indre Menneske var kommen ud af Ligevægt. I Stedet for den tilstræbte større Klarhed over mig selv og mit Forhold til Livet og Døden havde den megen forskelligartede Læsning forvirret mig, skabt et Kaos, hvori jeg famlede om som i Blinde. Jeg havde nu besluttet at kaste alle Bøger til Side og begive mig ud paa Vandring. Jeg vilde tilbage til Jylland, til min gamle Barndomsegn omkring Randers og i Djursland og til »Landet mellem Fjordene«. Jeg trængte til at mødes med mit fordums Jeg i Minderne fra min glade Ungdom.

Paa Vinterens Biblioteksrejser til København havde jeg undertiden besøgt Borch-

senius, med hvem jeg stadig stod i Brevveksling. Han var en Mand i Slutningen af Trediverne og havde været gift med en af hele Byen forgudet Skuespillerinde, som han var bleven skilt fra. Han boede nu i en Ungkarlejlighed paa Kvisten i en af Bredgadekvarterets herskabelige Ejendomme, og her samlede han hyppigt Venner fra sin store Bekendtskabskreds i Literaturens og Kunstens Verden til fornøjelige Aftenselskaber, der gerne varede til den lyse Morgen.

Ogsaa jeg fik et Par Gange Indbydelse. Endnu før jeg selv havde faaet nogetsomhelst Navn i Literaturen, lærte jeg her baade Drachmann, Schandorph, Erik og Amalie Skram og andre af Gennembruddets Mænd og Kvinder personlig at kende. Og disse muntre Gilder, hvor det flød med Vin og forvoven Tale, og hvor hele Selskabet med Drachmann som Forbillede udfoldede et renaissanceagtigt Livsovermod, som min egen modfaldne Sindsstemning kun passede daarligt til, disse natlige Orgier havde sikkert ogsaa bidraget til den indre Usikkerhed,

som jeg nu vilde forsøge at befri mig for ved at gribe til Vandrestaven.

Djursland var jo i Tidernes Morgen, da store Dele af Danmark endnu laa meterdybt under Vand, en Gruppe Øer adskilte ved sejlbare Sunde. Efterhaanden som Landet hævede sig og Sundene lukkedes, blev den gamle Havbund til de frodige Engdrag, der nu bugter sig mellem Bakkerne som grønne Flozder. Sommeren igennem staar her fedrygget Kvæg i Græs til over Knæet, og overalt ligger stolte Herresæder saa tæt som Musezreder i en Hvedemark. Hist stiger et marmorhvidt Slot yndefuldt op fra spejlblanke Kanaler som en Nymfe af Badet; ikke langt derfra ligger et andet prægtigt Herresæde, en Jagtgaard med stort Gevir over Indgangen, godt kendt fra Danmarkshistorien, fordi en af vore Konger for et Par hundrede Aar siden herfra en Nat bortførte en ung Adelsdame, en Begivenhed, som der er skrevet flere Romaner om. Et tredje Sted skjuler en ældgammel taarnløs Borg sig ligesom med

ond Samvittighed mellem store, mørke Skove, og om denne skumle Rede havde jeg i mine Drengaar selv digtet en grufuld Røverhistorie i Carit Etlars Manér fuld af Spøgeri, Mord og anden Gyselighed, men ogsaa med middelalderlige Billeder af Ridderfærd og natlige Fester i Fakkelskin, af myldrende Jagttog med hundreder af Mænd og pragtfuldt klædte Kvinder til Hest. Vi Randersdrenge var uhyre stolte af vor By og dens Omegn. Vi dyrkede ivrigt dens gamle Historie, særlig Personalhistorien fra den Tid, da Djurslands Indre endnu var næsten dækket af tæt Skov, og da Ulv og Bjørn i maaneklare Nætter indjog Kvinder og Børn Skræk med deres vilde Tuden.

Her levede den Gang Mænd som hin Oluf Pedersen Gyldenstjerne, om hvem en af Egens Krønikeskrivere beretter, at hans egne Søstre, Fru Elsebet og Jomfru Lone, forklagede ham ved Viborg Landsting »for den store Forfang og Uret, han gjorde dem, i saa Maade, at han slog og jagede dem og deres Folk med dragen Sværd og slog deres

Huse om og tog deres Gods voldelig fra dem«. Og her huserede omtrent paa samme Tid en anden Herremand, den af Djævlens besatte Jørgen Arnfeld, der fra sit Soverum lod bygge Lydrør ned til Slottets Fangekældere for at have den Glæde fra sin Seng at høre Angstskrigene og Jammeren af de ulykkelige, der pintes af hans Bøddelknægte.

Intet Under derfor, at det mellem gamle Folk paa Egnen hed sig, at der endnu i natlige Timer kunde høres Klirren af Lænker, Raslen af Vaaben og andet uhyggeligt Spøgeri i Luften deromkring.

Efter et Par Ugers Omstrejfen i Djursland og et Besøg i Randers lod jeg mig en tidlig Morgen fra Voer Færgested, hvor jeg havde overnattet, ro over Fjorden for at fortsætte Vandringen nordpaa gennem det høje, magre Land »mellem Fjordene«. Og saa denne Egn var jeg godt fortrolig med fra de unge Dage. I en af dens Landsbyer

havde en Slægtning af mig den Gang været Præst. En ualmindelig stor og frugtrig Have hørte til Præstegaarden, og skønt Vejen derud fra Randers var lang — næsten tre Mil — havde jeg været en hyppig Gæst der fra det Øjeblik, da Frugterne begyndte at modnes. Jeg følte mig da ogsaa her i hjemlige Omgivelser og tilsmiledes mange Steder undervejs af lyse Minder, — hist af et fintløvet Hasselhegn, hvorunder jeg en Gang havde siddet og spist min medbragte Mellemmad, her af en Skrænt med blomstrende Tjørn, der genvakte Erindringen om en sød lille Pige i min egen Alder, som jeg en Sommer havde truffet i Præstegaarden og gjort fornøjelige Strejfture med omkring i Egnen.

Men Dagen var hed, og Solen brændte, hvad der følte trykkende i dette skyggløse Land. Allerede før Middag blev jeg træt og underlig døsig. Jeg satte mig paa Grøftekanten for at hvile lidt, og ikke mange Øjeblikke efter faldt jeg i Søvn.

Jeg blev vækket af et Kobrøl. Ude paa Vejen kom et gammelt Kvindemenneske

trækkende med et usseligt magert Kreatur, krølloddent over hele Kroppen og med et Par skrækkelig vanskabte Horn, der i Stedet for at krumme sig opad ragede det ned over Øjneene. Jeg, som nu saa længe havde haft Kvæget fra Djurslands fede Græsgange for Øje, blev næsten forskrækket ved Synet. Jeg havde glemt, hvor jeg var.

Da Konen opdagede mig, standsede hun og løftede Armen skyggende op til Panden. Men da jeg hilste Goddag, tog hun frygtstomt Blikket til sig og gik videre uden Genhilsen. Denne Skyhed næsten endnu mere end hendes og Koens elendige Udseende gjorde mig det rigtigt klart, hvor langt jeg allerede var kommen bort fra det frugtbare Djurslands folkerige Landsbyer og snakksomme Befolkning. Jeg saa' nu ogsaa, at det træløse Landskab flere Steder havde løftet sig til en betydelig Højde, og da jeg var kommen paa Benene og fortsatte min Vandring, forstærkedes overalt Indtrykket af Egnens Magerhed og Fattigdom. Der stod tilsidst næsten flere Faar og Geder paa Mar-

kerne end Køer. Ogsaa Lyngpletter viste sig hist og her.

Efter et Par Timers fortsat tung March i Middagsheden dukkede et rødt Tegltag op forude. Ligesom nysgerrigt kiggede det frem bag en Bakkekam. Snart efter aabnede der sig samme Sted andre Tegn paa bymæssig Bebyggelse, og ved en pludselig Drejning af Vejen kom tilsidst en hel lille By til Syne mellem Bakkerne, en By med Kirke, Torv og et Lystanlæg. Det var Mariager. Den Gang — og maaske endnu — Danmarks mindste Købstad.

Havde Randers skuffet mig lidt paa Grund af nogle store, moderne Forretningsejendomme, der havde rejst sig i de senere Aar og gjort et helt Kvarter af Byen fremmed for mig, saa mødte mig her i Mariagers tre-fire Smaagader det Syn af uberørt Fortid, som jeg havde længtes efter at husvæle mig ved: hyggelige énetages Familjehuse med Gadespejle foran Vinduerne og hist og her en Kat eller en Hund, der fredeligt soled sig paa Trappen foran Indgangsdøren. Glade

Børn legede sorgløst midt paa Kørebanen, i det hele et Gadeliv saa idyllisk, at naar en af Byens Borgermænd nøs paa det ene Forstov, svarede der med et »Gud velsigne Dem« ovre fra det andet.

Da jeg om Aftenen ved Sengetid sad ved Vinduet i mit Hotelværelse og her — for første Gang siden mine Drengaar — hørte Vægtersang nærme sig i den stille Gade, greb dette mig saa stærkt, at jeg formelig fik Hjertebanken.

»Gud Fader os bevare,
 de store med de smaa;
 hans hellig Engleskare
 en Skanse om os slaa!
 Han vogte Byen vel,
 vort Hus og Hjem
 har han i Gem
 vort ganske Liv og Sjæl.«

Mens jeg lyttede til de kendte gamle Toner, mindedes jeg min Mor, der altid sagde, at kun i den lille By kunde der leves et virkelig menneskeværdigt Liv. Hun var selv født og opvokset i Provinsen, og det var et

af hendes mange Mundheld, at vigtigere end at stræbe efter det store og opsigtsvækkende var det at kunne skønne paa de mange smaa Goder, Livet skænkede os, men som Verden ringeagtede. Ved de store Drikkegilder hos Borchsenius med deres tilstræbte, renaissanceagtige Overmod i Livsnydelsen havde jeg flere Gange maattet tænke paa dette Ord og paa hendes egen Evne til at leve efter det. Trods al legemlig Skrøbelighed efter sine 16 Barnefødsler og trods Hjemmets saare beskedne Forhold var hun et stueglad Menneske, hvem blot et Solstrejf paa Væggen en mørk Vinterdag eller Skumringstimens stille Hygge, naar det vifteformige Skær fra Kakkellovnsspjældet lyste ud over Gulvet, kunde bringe Glæde og fylde med Taknemlighed. I denne sidste Tid, hvor jeg havde været saa bekymringsfuldt optaget af mig selv, havde hun daglig været i mine Tanker; og altid gjorde jeg mig det Spørgsmaal, om jeg med min plagsomme Uro i Sind og Tanker overhovedet lignede hende det allermindste. Jeg havde ofte haft

mine alvorlige Tvivl. Men maaske havde jeg alligevel arvet mere af hendes aandelige Sundhed og Styrke, end jeg turde tro paa. I hvert Fald — et »Renaissancemenneske« var jeg sikkert ikke.

FJERDE KAPITEL

Som paa de fleste andre af Landets Høj- skoler blev der ogsaa paa min Broders hvert Efteraar i Tiden mellem Sommer- og Vin- terskolen — efter tilendebragt Høst — af- holdt et stort Møde for Tilhængere af den grundtvigske Folkeopdragelse, et »Venne- møde«, som det blev kaldt i Grundtvigianis- mens egenartede, følelsesfulde Sprog. Mødet varede flere Dage og samlede Deltagere fra hele Omegnen. Paa Marken omkring Skolen stod der i de Dage saa mange Vogne og tøj- rede Heste som omkring en Festplads. Og inden Døre var alle Rum optaget af tilrej- sende Gæster og fremmede Talere, der skul- de overnatte. Ogsaa for Bispisningen blev der sørget, idet der til den Ende rejstes et rummeligt Telt ude i Haven.

I den store Foredragssal, der var tilbyg-

get Skolen, blev der Dagen igennem holdt oplysende Foredrag af forskellig Slags, og Aftenerne tilbragtes med timelange Drøftelser af det grundtvigske Livssyn og den danske Højskoles Fremtid. Tilstrømningen var dette Aar saa stor, at Salen daarligt kunde rumme de mange Mennesker. Vinduerne maatte i Regelen aabnes, saa Folk ogsaa kunde staa udenfor og høre.

En af Mødedagene kom en større Flok Højskoleungdom, Piger og Karle, dertil fra Hornsherred, og til min Glæde opdagede jeg imellem dem den unge Gaardmandsdatter, jeg en Gang havde truffet derovre og siden ofte tænkt paa. De var kommen dertil med Dagvognen over Frederikssund, men maatte gøre Tilbagerejsen om Aftenen ad en anden og besværligere Vej; først en lille Mil tilfods ned til Fiskerlejet Jyllinge, derfra med Baad over Fjorden og tilsidst en ny Vandring til Hjembyen derovre. Jeg var sammen med dem hele Dagen, baade til Foredragene og ved Maaltiderne, og om Aftenen fulgte jeg dem lige til Jyllinge. Her var altid en Baad

og en Færgemand at faa, og da Vejret var smukt — stille Luft og højt paa Himlen en klar Høstmaane — modstod jeg ikke Fristelsen til ogsaa at tage med over Vandet.

Det var en Rotur paa en god halv Time, og det blev en herlig Sejlads. Naar Højskoleungdom grebes af Naturens Skønheder sank den ikke som saa mange Byfolk sværmerisk ind i sig selv, men gav Følelserne Luft i fuldtonende Fællessang. Under hele Overfarten afløste den ene Sang den anden, og de friske, landlige Stemmer klang fornøjeligt ud over det stille Vand.

Mens jeg sad der vemodig stemningsbevæget ved Siden af den unge Pige, som jeg hele Tiden havde holdt mig i Nærheden af, forstod jeg ret, hvor taabeligt jeg havde mistydet de Anfald af pinlig Nedtrykthed, jeg saa længe havde været plaget af. Havde jeg ikke den hele Sommer gaaet og lavet mig vidtløftige Teorier om Aarsagen til dem. Og nu havde en eneste Dag, hvori der i Virkeligheden intet særligt var forefaldet, belært mig om, at det hverken var Hjernetræthed

eller Øjensvaghed men en utilfredsstillet Længsel, et ganske naturligt Savn, der var Skyld i alt mit Mismod. Jeg kunde have leet rigtig godt af mig selv, dersom ikke mine Fremtidsudsigter havde været saa sørgeligt usikre.

Ovre ved Hornsherredkysten lagde vi til ved en lille Træbro. Det unge Selskab gik i Land og drog Arm i Arm videre under fortsat Syngen. Selv blev jeg i Baaden for at komme tilbage med Færgemanden. Men længe naaede den hjemdragende Skares Sang ud til mig over Vandet, og mens jeg sad der ensom paa Toften med Haanden under Kinden og fulgte dem i Tankerne, mindedes jeg den Grundlovsfest, hvor jeg havde gjort den unge Piges Bekendtskab og spaseret med hende paa Skovstierne. Heller ikke den Gang var der sket noget; men alligevel havde jeg bagefter følt den samme Tyngsel omkring Hjertet som nu. Og hvor længe varede det ikke, før jeg havde kunnet frigøre mig for den? Var det derfor ikke bedst at undgaa flere Gentagelser? Jeg havde jo i For-

vejen mig selv at slaas med. Var det ikke nok? Et af min Mors mange Mundheld lød, at hver Dag havde en Gerning til os, der skulde gøres til Gavn for vor Næste og os selv. Jeg var nu 24 Aar, og altfor mange Dage gik stadig hen med at drømme og grublisere. Det maatte have en Ende. Jeg var vel bleven et Mandfolk nu?

I »Ude og Hjemme« fremstillede jeg mig dette Efteraar første Gang for Læseverdenen med en lille Landsbyhistorie. Paa en af mine lange Spasereture havde jeg en Dag set en Del Mennesker forsamlet ved et faldefærdigt Husmandssted, der laa et Stykke fra Landevejen. Jeg troede først, det var en Begravelse, men opdagede, at der blev holdt Auktion, og gik saa derhen. Ved at forhøre mig hos Folk fik jeg at vide, at et gammelt Ægtepar havde boet der i Huset i næsten et halvt Aarhundrede og stridt tappert for Udkommet; men de havde nu maattet

give op og var havnet paa Sognets Fattiggaard. Det var deres tarvelige Bohave, som her blev spredt for alle Vinde under den sædvanlige Auktions-Gemytlighed. Tilsidst blev en krogbenet og halvblind gammel Hest trukket ud af Stalden og ført frem til Beskuelse og Vurdering: »Naa — hvad skal vi saa ha' for den Araber? Lad os faa et Bud!«

Det var paa Indtrykket af denne Oplevelse, at min lille Historie var bleven til, og trods dens Tristhed havde Borchsenius udvalgt den til Præsentationsstykke for mig blandt en Del andre Fortællinger, som jeg samtidigt havde sendt ham til Gennemsyn og Prøvelse. Og hans Valg viste sig at have været heldigt. Kort efter Historiens Offentliggørelse fik jeg fra en københavnsk Boghandler et overraskende Tilbud om at afkøbe mig den hele Samling for 1200 Kr. Et Honorar, der fik det til at svimle for mig. Et tusinde to hundrede Kroner. Siden min 18de Aars Fødselsdag, da jeg fik udbetalt den Arv efter min Morfar, der satte mig i Stand til at gøre Rejsen til Schweiz, havde

jeg ikke følt mig saa eventyrligt velhavende. Jeg forstod, at det maatte være Borchsenius, der havde anbefalet Bogen saa varmt, at Manden absolut vilde sikre sig den.

Min Glæde over de mange Penge varede dog kun, indtil Bogen udkom og jeg fik gjort den Erfaring, at heller ikke i Literaturens Verden kan en Spurveunge kaste sig ud af Reden for at prøve sine Vingers Styrke uden at Aadselsfuglene faar travlt. Efter at gamle Erik Bøgh i en af sine yndede Føljetoner »Dit og Dat« havde basket mig godt om Ørene, blev der frit Slag paa Bogen. Den var iøvrigt ogsaa en ret uensartet Prøvesamling, der lovlig tydeligt røbede det Kaos, mine Tanker havde tumlet sig i, da den blev til. Et af de store københavnske Dagblade begyndte sin Anmeldelse med at tilraade mulige Læsere og navnlig Læserinder, der som saadanne overhovedet kunde tænkes, paa Forhaand at forsyne sig med en Flaske Eau de Cologne og stænke godt omkring sig, da Bogens landlige Duft vistnok vilde falde alle dem for Brystet, der ikke havde

deres daglige Gang paa Møddinger og i Svinestier.

Der var dog enkelte af Anmelderne, som med Anerkendelse fremhævede netop Bøgens Landsbyhistorier, blandt andet fordi Fortællemaaden i dem var forskellig baade fra Schandorphs humoristiske og de saakaldte Skolelærerforfatteres lidt for sødne Skildringer af Almuelivet paa Landet. Ogsaa ad privat Vej fik jeg gennem Borchsenius flere opmuntrende Hilsner, deriblandt fra ingen ringere end Alexander Kielland, som den Vinter opholdt sig i København.

Kielland havde med sine kækt henkastede Romaner og Noveller vundet sig en stor Læsekreds hos os, ja der var vist ingen hjemlig Forfatter, hvis Bøger blev læst med større Henrykkelse. Vi danske er nok i det hele nødt til at indrømme, at uden Hjælpen fra Norge vilde det literære Gennembruds Sejr hos os ikke være bleven saa stor og absolut, som den til manges Overraskelse blev. Allerede før Georg Brandes havde Ibsens sprængstoffylde Dramaer skudt Breche

i mangen grundmuret Fordom, og Bjørnsøns frimodigt tilstaaede Frafald fra Bibeltroen havde senere foraarsaget et formeligt Jordskælv i alle kirkelige Kredse, ikke mindst i Højskoleverdenen, hvor han længe havde været det store Navn i Literaturen og næsten var bleven løftet op i selve Grundtvigs ledige Højsæde. Endnu var hans Sange dog dem, der næst efter Grundtvigs egne hyppigst og med størst Begejstring blev sunget af Højskoleungdommen, ligesom hans Fortællinger trods Frafaldet fra Kristendommen vedblev at være dens kæreste Læsning. Det er vist i det hele ikke for meget sagt, at der i disse Aar blev baade læst og sunget lige saa meget eller maaske mere norsk end dansk i Danmark.

*

*

*

Den politiske Borgerstrid i Landet var i de senere Aar bleven alvorlig skærpet. Storbesiddernes Magtsyge, Embedsstandens og det højere Borgerskabs Forstokkethed havde

i Demokratiets tætte Rækker forstærket Raabet paa Folkestyre. Forsøgsvis var der bleven udnævnt nye Ministerier, alle dog lige konservative. Kongen var en stædig gammel Herre, hans Omgivelser Nikkedukker og Øjentjenere, der heller ikke ønskede nogen Forandring. Uroen i Landet voksede fra Aar til Aar, tilsidst fra Maaned til Maaned, indtil den mundede ud i det berygtede og langvarige Estrupske Diktatur.

Havde Forholdet mellem min Broder og mig undertiden paa Grund af vore Naturers og Synsmaaders Forskellighed ofte været vanskeligt nok, saa var her et Omraade, hvor vi stemte ganske overens, ja det var vel dette absolutte Fællesskab overfor Tidens store politiske Opgør, som overhovedet havde gjort det fortsatte Samliv muligt. Vi fulgtes ad til alle Egnens politiske Møder, og min Broder, der var saa meget ældre end jeg og havde Valgret, hvad man den Gang først opnaaede med det fyldte 30te Aar, tog ofte Ordet ved disse Lejligheder og deltog i Diskussionerne.

Flere og flere af Demokratiets ledende Mænd lod sig efterhaanden skræmme til Tavshed af Ministeriets og det hele Regeringsmaskineris Brutalitet overfor alle Modstandere. I Haab om at faa lukket Munden ogsaa paa min Broder anklagedes han tilsidst for Overtrædelse af Ytringsfriheden. Der blev en stor Sag ud af det. Den gik gennem alle Instanser, og tilsidst stod han som sin egen Forsvarer overfor selve Højesterets fløjlsklædte Dommere. Dog ogsaa overfor denne højtidelige Forsamling fastholdt han som en anden Mester Ole Vind med Kraft og Myndighed sit Standpunkt til Regeringens Overgreb. Men mens den gamle Ole Vind af Christian den Fjerde blev belønnet kongeligt for sin frimodige Tale, udnævntes til Hofpræst og Kongens Konfessionarius, blev min Broder idømt flere Maaneders Fængsel og berøvedes en Række Aar den sædvanlige Statsstøtte til sin Skole.

Saadan var Forholdene. Hvad vi i vore Dage hører udefra om Nationers Umyndiggørelse eller Selvfornedrelse under et En-

mandsvælde opretholdt ved Hjælp af opfanatiserede og korrumperede Embedsmænd og Dommere, ved spidsfindigt Lovtrækkeri, brutal Knebling af Modstandere, Censur og andre uhyggelige Forhold, det kender vi alt sammen af Erfaring. En Generalprøve paa det nuværende evropæiske Diktatur blev den Gang afholdt her i Landet. Den varede i 19 Aar, og vi bærer endnu Mærker deraf, forsaavidt som vi jo stadig kan spore indeklemte Selvherskerlyster hos de politiske Partiers stærke Mænd, og det baade i det gamle og unge Højre og — ikke mindst maa ske — i den modsatte Lejr. Men saadan er jo Udviklingens sædvanlige Gang i Politik. I Dag dig — i Morgen mig!

*

*

*

Der var blandt Skolens Elever denne Vinter en underlig En, der gik mistænksomt skottende omkring mellem de andre uden at blande sig synderligt med dem. Han var heller ikke som Størsteparten af disse fra Lan-

5*

det men Københavner, et Proletarbarn fra Nørrebro's Baggaard og stærkt præget deraf baade i Sprog og Væsen. Til nogle af Medeleverne havde han sagt, at det var paa Grund af Regeringens Fremfærd overfor min Broder, han havde søgt netop til denne Skole, men at han var bleven slemt skuffet af den. Han fandt slet ikke noget af det, han havde ventet at finde her, og en skøn Dag vilde han saamænd ogsaa nok stikke af derafra.

En Gang mellem to af mine Undervisningstimer kom han hen til mig og spurgte, om han kunde faa en privat Samtale med mig. Der var noget, han gerne vilde snakke med mig om. Jeg blev ikke videre glad for Anmodningen. Jeg syntes at kunne forstaa paa hans Tone, at det ikke netop var Behageligheder, han følte Trang til at sige mig. Det slog ogsaa til.

Det var om min Bog, han vilde tale. Han havde skaffet sig den tillaans og ogsaa læst den. Den var jo — Gudbevares! — vistnok saadan som den Slags Bøger nu en Gang

skulde være for at gaa i Folk. Der var ikke noget at sige til det. Men han vilde nu alligevel lade mig vide, at Fattigfolks Nød og Lidelser ikke var noget, man saadan kunde sidde i al Magelighed og drømme sig til. Man maatte selv have sultet en Gang og faaet Hjertet revet op af Verdens Kulde og Foragt for at kunne skrive sandt og ægte om de Ting. Her var lidt god Vilje ikke nok.

Der var, imens han talte, kommen noget vildt i hans Blik. Stemmen slog over, og hans Ansigt fortrak sig paa en Maade, som om et Skrig sad i Struben og pressede. Jeg lod ham tale ud. Men nu lød Skoleklokken, og vi maatte afbryde. Jeg foreslog saa, at vi en Gang skulde mødes udenfor Skoletiden, saa vi kunde faa talt rigtigt ud med hinanden. Det gik han ogsaa ind paa og sagde endog saa Tak dertil. Forinden vi skiltes, aftalte vi Dagen for et Møde, der skulde finde Sted paa mit Værelse.

Men dette nye Møde kom aldrig i Stand. Som om han fortrød vor Aftale eller vilde forhindre, at det kom til en Forstaaelse imel-

lem os, undgik han mig tydeligt de følgende Dage, og kort efter gjorde han Alvor af sit store Forsvindingsnummer og forlod en Nat Skolen. Vi saa' ham ikke siden.

Jeg glemte ham dog ikke. Kunde overhovedet ikke godt glemme ham, fordi han siden en Tid blev en ret omtalt Mand. Han døde tidligt. Barneaarenes Nød, Tuberkler i Lungen og hans forgræmmede Sind nedbrød ham hurtigt. Men han levede dog længe nok til at blive en af Arbejderpartiets Heroer. Hans Fanatisme og hvasse Tunge gjorde ham tidligt til den, som de unge lyttede til med størst Begejstring og kaarede til deres Fører. Adskillige af hans Udtalelser gaar endnu ofte igen hos dem, der nu er bleven Partiets Ordførere.

Beständig ser jeg selv hans blege Ansigt for mig, naar jeg tænker tilbage paa hin nu saa fjerne Brydningstid, da ogsaa en Del af Literaturens Folk — og netop de største af dem — var Mænd i Rustning, den Tid, da et Drama af Ibsen, en Tidsskriftartikel af Brandes kunde rejse en Storm over Landet,

ufattelig for saa mange i vore Dage, da Skribentvirksomheden er bleven en fredelig Sysse, en Industri som saa meget andet, der en Gang havde noget med Kamp og dristig Daad at gøre.

Men er det ikke Klagen af en Krigslur, vi nu igen begynder at føle Savnet af i vort hjemlige Aandsliv? Dersom dets Kampe ikke skal blive bare ligegyldigt Mundhuggeri, maa de udkæmpes paa Slagmarker, hvor Livet sættes ind. Saadan er nu en Gang Vilkaarene for al Udvikling. Selv det ynkeligste lille Fremskridt kan ofte kræve Strømme baade af Sved og Blod. Saaledes blev det i Tidernes Morgen til Menneskehedens Bedste og Kulturens Fremme ordnet i Gudernes Raad, der — som Schaff plejede at sige — »ikke var nogen Forsamling af rare gamle Tanter med Hængekrøller og Strikketøj«.

FEMTE KAPITEL

Min Broders Skole laa ikke i selve Hjør-
lunde, som den dog havde faaet Navn efter,
men paa en aaben Mark et Stykke fra Byen,
skilt fra den ved en bred Landevej, hvor
der en Gang om Dagen og en Gang om
Natten fremtonede en af disse forhistoriske,
store og tunge Postkarosser med rødkappet
Kusk og en »Postfører«, som eller var for-
svundet de fleste andre Steder i Landet. Livet
i Landsbyen med de straatækkede Huse og
Gaarde var der ogsaa noget fortidsagtigt
over i Sammenligning med Forholdene ovre
paa den anden Side af Landevejen i hvert
Fald de Maaneder af Aaret, da der blev holdt
Skole og store Møder. Naar jeg paa mine
Spasereture kom gennem Byen, nød jeg dens
Fred og inddrak med Velbehag Duften fra
Høstænger, Stalde og Halmstakke, i det hele

den Jordbrugets krydrede Atmosfære, som jeg savnede saa meget paa Skolen, hvor Tilværelsens Naturside væsenlig fik synligt og paa anden Maade mærkbart Udtryk i en lang Række Latriner.

Omtrent midt i Byen laa langsmed Gaden et lavt Hus, hvis ene Halvdel var ubeboet. I et af de tomme Vinduer hang en Plakat med Ordene »Til Leje«. Ved at spørge mig for hos Folk i Byen havde jeg faaet at vide, at Stedet tilhørte en Degneenke, der selv boede i Husets anden Halvdel, mens de tomme Stuer havde været udlejet til en ældre Mand, som for en Tid siden var død. Hver Gang jeg kom der forbi, skottede jeg til Vinduet for at se, om Plakaten endnu hang der. Det var ikke blot blevet en Vane, det stod ogsaa i Forbindelse med en Slags Tvangsforestilling hos mig. Jeg saa mig altid selv sidde bag Vinduet derinde og i Mørkningstiden have det hyggeligt ved at betragte Byens fredelige Aftenliv: Kreaturerne, der blev trukket hjem fra Marken, Piger med Malkeaaag over Skuldrene og den gamle Klokke, der

stavrede op til Kirken for at ringe Solen ned.

Det endte med, at jeg en Dag bankede paa hos Degneenken og spurgte om Prisen paa Lejligheden. Hun bød mig venligt indenfor, og da jeg en Timestid senere gik derfra, var det som hendes Lejer. Jeg havde naturligvis i Forvejen talt med min Broder om Sagen. Jeg havde forklaret ham, at da jeg nu ved min Bog var kommen til Penge og kunde skaffe mig det nødvendige Bohave, følte jeg Trang til at faa mit eget Hjem. Han havde straks fundet Tanken altfor urimelig, men ved at snakke om Tingene var vi alligevel kommen til Forstaaelse, og da Degneenken foruden at overlade mig sine Stuer ogsaa var gaaet ind paa at tage mig paa Kost, var alle Vanskeligheder ryddet af Vejen. Allerede et Par Uger efter drog jeg henrykt ind i mit første selvstændige Hjem.

Det blev dog kun til Skuffelse for mig. Mit Savn fulgte med derind ligesom Nissen i det gamle Flytte-Eventyr. Altid naar jeg vendte tilbage fra Skolen eller fra en Spaseretur i

Mark og Skov, steg Følelsen af Ensomhed mig forstemmende i Møde fra alle Kroge. Netop fordi jeg her befandt mig i mine egne Stuer, mellem mine egne Møbler, følte jeg dobbelt stærkt Ungkarlevets Unaturlighed og Pinagtighed. Kun i Arbejdet ved Skrivebordet kunde jeg til Tider finde Befrielse for mine Plager og glemme mit Savn.

Jeg havde taget fejl af mig selv. Jeg var slet ikke noget Hjemmemenneske, havde intet arvet af min Mors stueglade Sind. Om det saa var de stemningsfulde Mørknings-timer ved Vinduet, som jeg havde ventet mig saa megen stille Glæde af, gjorde de mig snarere endnu mere urolig. Enten sank jeg hen i mørke Grublerier over Tilværelsen, eller mine Tanker stormede ud paa lange Rejser og søgte Eventyr i fremmede Byer og fjerne Lande.

En saadan Skumringstime, da jeg sad dybt indspundet i dette fredløse Stemningsliv, bankede det paa Døren. Det var min Broder, der kom. Da jeg af Udtrykket i hans Ansigt kunde skønne, at han havde noget alvor-

ligt at tale med mig om, rimeligvis noget, der angik Skolen og min Undervisning der, blev jeg ikke videre glad for Besøget. Jeg fik Lampen tændt og bød paa Tobak. Men da han nu var kommen til Sæde i Sofaen og havde faaet Ild i Piben, sagde han næsten oprømt, idet han saa sig omkring: »Du har virkelig faaet det helt hyggeligt her.«

Jeg smilte ved mig selv men svarede ikke noget.

Min Formodning om den egenlige Hensigt med Besøget viste sig iøvrigt at være rigtig nok. Vi talte ganske vist en lille Tid om andre Ting; men det kom saa frem, at han — som et Par Gange tidligere — mente at have faaet Grund til at advare mig imod i mine Naturhistorietimer at komme for dybt ind paa saadanne tvivlsomme Emner som Dyre- og Planteverdenens Opstaaen og Udvikling eller Naturlovenes absolutte Uforanderlighed. Den Slags Drøftelser — sagde han — egnede sig ikke for Højskolen, hvor Troen paa Skabelsesunderet og paa Muligheden af en fortsat guddommelig Ind-

griben i Verdensordenen ikke maatte anfægtes.

Vi havde altsaa talt om det samme før, og jeg var i Øjeblikket slet ikke oplagt til at tage Diskussionen op paany. Da jeg desuden kunde forstaa, at det denne Gang ikke drejede sig blot om en Henstilling men om et Paabud, som der ikke kunde forhandles om, opgav jeg helt at svare. Derfor skiltes vi som tidligere ved lignende faretruende Opgør, uden at det var kommet til noget alvorligere Sammenstød imellem os. Men bagefter, da han var gaaet, gjorde jeg mig det Spørgsmaal, hvor mange Styrkeprøver selv af en saadan stilfærdig Art vor broderlige Forbindelse endnu vilde kunne taale.

Det var et Spørgsmaal, jeg i den senere Tid ofte havde haft Grund til at stille mig, fordi jeg mere og mere blev klar over, at for min Broder var den religiøse og opbyggelige Side af Skolegerningen absolut nu den vigtigste, ja i Virkeligheden den eneste, han rigtig havde Interesse for. Ikke for ingen Ting havde han været Præst, før han blev

Skolemand. Ved særlige Lejligheder kunde han endnu iføre sig Ornatet, og hans Angreb i sin Tid paa Regeringen havde ogsaa væsenlig været en nidkær Korsridders Indsigelse paa Kirkens og den kristne Menigheds Vegne.

I den sidste Tid havde han endogsaa været stærkt optaget af Tanken om at faa bygget en Kirke eller et Kapel paa Skolens egen Grund, hvor der hver Søndag kunde blive holdt Gudstjeneste for Eleverne, og det skønt Sognekirken laa lige i Nærheden og Præsten dér — omend en ældre Mand — ogsaa var en af Grundtvigs Tilhængere. Hvorledes skulde vor broderlige Forstaaelse i Længden kunne opretholdes under disse Forhold? Det var haabløst.

Ventede han maaske endnu paa, at jeg skulde forandre mig? Ak, jeg havde aldrig været saa urokkelig i min Overbevisning som nu. Jeg var fuldkommen forsonet med den Tanke, at der for mig hverken var Trøst eller Hjælp at hente noget Sted udenfor mig selv. Jeg maatte se at klare denne vanskelige

Tilværelse helt paa egen Haand og søge at frelse mig for aandelig Død og Fortabelse ved at pleje og dyrke de Livsspirer, der ad helt naturlig Vej var nedlagt i mig. Tidligere havde jeg for Fredens Skyld nu og da deltaget i Kirkegangen, i hvert Fald paa de store Højtidsdage; men det gjorde jeg ikke mere. I denne saakaldte Gudstjeneste med dens Messesang, Daab og Nadver kunde jeg kun se en bedrøvelig Erstatning for virkelig, ærefrygtfuld Andagt overfor det levende Liv og dets dunkle Ophav. Hekseri og falsk Alarm.

Saadan var min Stilling til Kirken, og den kunde ikke blive anderledes. Trods mine mange pibckravede Forfædre, der ellers paa flere Maader gav sig tilkende hos mig, — af den Paradisdrøm, som de gennem Aarhundreder havde forkyndt i næsten alle Landets Kirker, var knap det svageste Genskin bleven efterladt i mit Sind. Det stod som skrevet i Stjernerne, at jeg fortsat skulde vandre ad den Selverkendelsens og Selvforløsningens Vej, jeg hidtil havde gaaet. En stejl og bryd-

som Vej mangel Gang, farefuld som en Bjergsti mellem dybe Afgrunde, men for mig den eneste, der førte op fra Sumpen og dens Skraal af Tudser og Frøer.

*

*

*

En Dag, da jeg igen var taget til København for at bytte Bøger paa Bibliotekerne, fik jeg paa Vejen gennem Købmagergade Øje paa Borchsenius, der stod ovre paa det andet Fortov i Samtale med en ældre Herre, jeg ikke kendte. Da han opdagede mig, vinkede han mig derover og forestillede mig for den fremmede Herre, der viste sig at være ingen ringere end den store Forlægger Etatsraad Hegel, Ejeren af det Gyldendalske Forlag, vel nok Nordens største den Gang.

Den lille, glatragede Mand var saa overdreven høflig, at han gjorde mig helt forlegen. Han bukkede den ene Gang efter den anden og beholdt under Præsentationen Hat-ten i Haanden, som om det var ham, der blev forestillet for mig, og ikke omvendt.

Min Forundring over ham blev ikke mindre, da jeg et Par Dage efter fik et ret langt egenhændigt Brev fra ham, hvori han i de artigste Vendinger forsikrede mig om sin store Glæde over at have gjort mit personlige Bekendtskab. Han skrev tilsidst, at det skulde være ham overordentligt kært, dersom jeg, naar jeg næste Gang kom til København, vilde gøre ham den Ære at besøge ham paa hans Kontor. Vi kunde vel nok have et og andet af fælles Interesse at tale om.

Jeg vendte og drejede Brevet, læste det flere Gange med det Resultat, at min Forbavselse for hver Gang voksede. Hvad var Meningen med dette? Her maatte jo foreligge en Misforstaaelse. Den næste Dag tog jeg igen til Byen for at træffe Borchsenius og vise ham den besynderlige Skrivelse og høre, hvad han mente om den. Borchsenius, der havde kendt Hegel i mange Aar, smilte gentagne Gange under Læsningen og sagde, at det Brev lignede Etatsraaden godt nok. Han var ogsaa som Brevskriver en Original. Forresten kunde han betro mig, at Hegel

havde haft mig i Kikkerten siden min første lille Fortælling stod i »Ude og Hjemme« og var bleven rost af Alexander Kielland. Denne var hans meget gode Ven, hvis Domme han havde stor Respekt for. Men Hegel for-
 hastede sig aldrig. Han var en forsigtig Mand, der hørte sig for baade tilhøjre og tilvenstre, før han tog en Beslutning. Men havde han først bestemt sig, var han til Gengæld rørende trofast i sin Tillid til og Begejstring for Vedkommende. Iøvrigt var hans personlige Indtryk af en Forfatter altid af Betydning for hans Afgørelser, og det havde ved Mødet forleden paa Købmager-
 gade ikke været svært at se, at han følte sig tiltalt af mig. Jeg maatte derfor endelig ikke lade mig afskrække af hans mange Underlig-
 heder men uden Betænkning tage mod hans fremstrakte Haand. Jeg vilde hurtigt komme til Erkendelse af, at det var en Vennehaand.

Hans Forudsigelse slog til. Jeg fik i Hegel meget mere end en højt anset Forlægger. Jeg fik en Ven og en Bankier, der som en selv-
 følgelig Ting aabnede sine Forfattere stor

Kredit og i det hele saa vidt muligt betryggede deres Tilværelse. Men alene det at blive optaget i Kredsen af Gyldendals skønliciterære Skribenter — det »gyldendalske Parnas«, som Folk kaldte dem — var af stor Betydning for en ung Forfatters Forhold til Offentligheden. I Grunden regnede man den Gang ikke stort med andre Bøger end dem, der udkom hos Hegel. Hans Forlagsmærke paa en Bogs Omslag var det blaa Stempel, der aabnede den Adgang til Familjehjemmene og alle honette Læsetasker.

Etatsraad Hegels egen Livshistorie var et fuldkomment Eventyr. Født udenfor Ægteskab, Søn af en fattig sjællandsk Landsby pige, var han som 14-aarig kommen i Lære i et københavnsk Trykkeri, der var Nabo til Gyldendals Boghandel, som den Gang var begyndt ogsaa som Forlag. Og nu var han forlængst Ejer baade af Boghandel, Forlag og Trykkeri foruden af en Formue, som Rygtet opgjorde til en halv Snes Millioner. Efterhaanden havde han nemlig underlagt sig ogsaa næsten hele det norske Bogmarked.

Baade Ibsen, Bjørnson, Lie, Kielland og flere andre norske Digtere og Skribenter havde han erhvervet til sit Forlag. Men forresten var det ikke ved Bog salg alene, han havde tjent sine mange Penge. En Del af dem — maaske endda Størsteparten — skyldtes en med klog Forudseenhed planlagt og forsigtigt gennemført Spekulation i Byggegrunde.

Trods Millionerne og sin hele Ophøjelse bevarede Hegel i sit Forhold til Literaturen og dens Mænd en næsten underdanig Holdning, der kunde virke baade pudsig og rørende. Det var, som om den forsagte lille Trykkerlærling, der en Gang rendte Forfatterne paa Døren med Korrekturer og var bleven hundset af dem, endnu sad ham i Kroppen. Stadig saa' han op til alle skrivende Folk som til Væsener af højere Menneskeart. Selv den yngste Forfatterspire, der søgte ham paa hans Kontor med et Manuskript under Armen, fulgte han personlig og med mange Buk helt ud til Døren, som om det var en kongelig Person.

Hvad der overfor mig vistnok bidrog en Del til hans store Imødekommenhed var den Tilfældighed, at jeg boede og færdedes i den samme nordsjællandske Egn, hvor han havde tilbragt sine første Ungdomsaar, og at jeg undertiden fortalte ham om den. Jeg havde lagt Mærke til, at Nævnelser af en eller anden Landsby eller Skovstrækning derfra kunde gøre ham helt bevæget. Som saa mange andre, hvis Liv havde været et Eventyr af samme Art som hans, var han et Menneske, der havde let til Taarerne, saasomt der rørtes ved Minderne fra hans Barndom. Da han døde, blev han da ogsaa efter eget Ønske begravet paa Kirkegaarden i det samme landlige Sogn, hvor han som Dreng havde levet med sin fattige og ensomme Mor.

*

*

*

Om Vinteren boede Hegel i en herskabelig Lejlighed med mange Værelser paa første Sal i den samme gamle Patricier-Ejendom i

Klareboderné, hvor han i Stueetagen og i en Nybygning over Gaarden havde sine Forretningslokaler. Han var Enkemand og delte Lejligheden med sin Søn og sin Svigerdatter, den smukke, ogsaa af andre Grunde saa indtagende Fru Julie Hegel. Trods hans egen indtil Selvudslettelse beskedne Optræden havde de tre i Forening skabt et selskabeligt Hjem med en Gæstfrihed af næsten fyrstelig Art. Naar Hegels Afgud Bjørnstjerne Bjørnson kom herved fra Norge, eller naar hans Hjertens- og Smertensbarn Holger Drachmann pludselig dukkede op i Hovedstaden efter ovre paa Skagen eller et Sted i Udlandet at have rystet et nyt Bind Digte, to-tre romantiske Melodramaer og en Samling Fortællinger ud af Ærmet, blev der i Klareboderne eller i Familjens Sommerbolig, den skønne Lystejendom »Skovgaard« ved Ordrup Krat, udfoldet en Selskabelighed, der i festlig Glans kunde kappes med, hvad der berettes om Livet paa Guldaldertidens »Sølyst«.

Jeg fik flere Gange venlig Indbydelse til

disse store Gæstebud; men jeg var nu en Gang ingen Ynder af københavnsk Selskabsvæsen. Det kunde hænde, naar jeg sad ved disse overdaadige Tafler, hvor Fadene blev baaret rundt af Tjenere med hvide Handsker paa Hænderne, at jeg længtes hjem til mit eget landlige Bord og dets Husmandskost. Til Gengæld fik jeg altid min Menneskekundskab ikke saa lidt forøget i det Hegelske Hus. Man traf ved saadanne Lejligheder alle Slags Folk der lige fra Hoffets Kavalerer til forlegne Provinsboghandlere, som var kommen til København for at »gøre op« med Forlagene. Naar Maden og Vinen havde strøget Masken af Ansigterne og løsnet Tungebaandet, var Selskabet ofte baade fornøjeligt og lærerigt at høre paa. Hovedparten af Gæsterne var jo som Regel Herrer af det skrivende Lav. Jeg lærte her baade ældre og yngre Værkfæller at kende, hvad jeg ganske særligt havde baade Udbytte og Fornøjelse af.

Det er af og til i den senere Tid bleven foreslaaet, at Teatrene en Gang imellem

skulde opføre Molières og Holbergs Komedier i Nutidsdragter for paa den Maade at fremhæve og fastslaa deres Karakterers evige Gyldighed. Men mon ikke Eksperimentet snarere vilde vise, i hvor høj Grad de menneskelige Typer forandrer sig med Tiderne? At fremstille f. Eks. en skinhellig Bodsprædikant med nedslagne Øjne og salvelsesfuld Tale vilde være et Misgreb i vore Dage. Den moderne Tartuffe er ofte en ret munter Herre, et Friluftsmenneske, en Sportsmand maaske ovenikøbet, der fortumler naive Sjæle ved at sige Vittigheder og slaa Kraftspring. Ogsaa Holbergs »Jacob von Thyboe« er en Teaterfigur, der ikke længer svarer til nogen Virkelighed hos os. En stortalende Krigsmand skal der sikkert ledes længe efter i den danske Hærstyrke. Jacob von Thyboe spillet i Nutidens Uniform vilde gøre Skikkelsen ganske usandsynlig og næsten berøve den al Morsomhed.

Nej, vil en Nutidssatiriker søge passende Modeller til en naragtig Pralhans, kan han lettest finde dem blandt vore Stygo-

tiusser. Naar Penneskraftets Helte og Heltinder optræder i Selskabslivet eller stiller sig i Positur for Avisernes Interviewere, staar de i Reglen ikke tilbage for den holbergske Komediefigur i lattervækkende Komik.

*

*

*

Omtrent samtidig med min Tilknytning til Gyldendal og Forbindelsen med det Hegelske Hjem, havde jeg haft en anden Oplevelse, der i endnu højere Grad skulde faa Indflydelse paa min Tilværelse og give den ny Horisont. Jeg stod en Dag i mine egne Tanker ved Vinduet i Skolestuen og saa' udover den solfyldte Have, da jeg til min Forbavselse dernede fik Øje paa den unge, ranke Pige fra Hornsherred, som jeg en Gang havde truffet derovre og saa ofte siden tænkt paa. Hun stod ved en Tøjsnor, der var udspændt mellem to Træer, og hængte noget Linned op, som om hun hørte til der i Huset. Jeg havde ikke set hende siden det store Efteraarsmøde og vidste intet om, at

min Svigerinde ved den Lejlighed havde truffet Aftale med hende om at komme her til og hjælpe hende i den store Husholdning, der paa Grund af det stadig tiltagende Elevantal var ved at vokse hende over Hovedet. Nu stod hun derude som faldet ned fra Himlen.

Den videre Udvikling af dette fornyede Bekendtskab tilhører imidlertid en Side af Privatlivet, som det ikke er Meningen — og heller ikke fornødent — at dvæle ved her. Nødvendigt er det kun at meddele, at Forholdet ret hurtigt førte til Forlovelse og senere til Giftermaal med Bryllupsrejse til de norditalienske Søer og Venezia. Jeg havde jo nu en Forlægger, der var rundhaandet med Forskud til sine Forfattere, i hvert Fald saa længe han havde Tillid til deres Fremtid.

Paa Tilbagerejsen, der gik gennem Schweiz, gensaa jeg den Egn, hvor jeg for 6 Aar siden havde haft mit første alvorlige Møde med Kærligheden. I en Postvogn forspændt med fire Heste oplevede jeg paany den tragiske Hændelse, som den Gang havde op-

revet mig saa slemt, at der var flydt et helt Sørgespil ud fra min Pen. Nu var jeg mest tilbøjelig til at smile af Affæren, og det var med en lidt flov Fornemmelse, jeg tænkte paa, at jeg stadig i en Skrivebords-skuffe opbevarede denne ungdommelige Penneprøve, som jeg i sin Tid endogsaa havde været dristig nok til at indsende til det kongelige Teater. Noget af det første, jeg foretog mig, da jeg kom hjem, var derfor ogsaa at tage det gamle Manuskript frem og putte det i Kakkellovnen. Men det var alligevel ikke helt uden Bevægelse, jeg saa' det flamme op og forsvinde.

Ogsaa paa en anden og nok saa eftertrykkelig Vis tog jeg efter Hjemkomsten Afsked med den Fortid, som fra nu af helt skulde være glemt, som om den aldrig havde eksisteret. Jeg forlod min Degneenke og flyttede til et andet Hus i Byen, der tilfældigt var blevet ledigt. Et kønt lille Hus med baade Gaardsplads og Have, ja endogsaa med et lille Stykke Jord, hvor der kunde dyrkes Kartoffler. Et virkeligt Hjem omsider,

saadan som jeg i mine Ungkarledage altid havde drømt mig det — omflagret af Duer og med ti Høns og en Hane spankulerende paa Gaardspladsen. Naar jeg nu gik gennem Byen og kom forbi min forrige Bolig, hvor der i Vinduet igen hang den gamle Plakat med Ordene »Til Leje«, følte jeg med Taknemlighed, hvor mit Liv og jeg selv var bleven forandret siden den Gang, da jeg sad derinde og i Ensomhed »holdt Mørkning« med et fælt Selskab af Spøgelse og Tanketrolde. En ny, livsfrodig Tilværelse var virkelig begyndt for mig.

SJETTE KAPITEL

Sommeren efter var jeg igen paa Vandring og atter denne Gang i Jylland, hvis milelange Landeveje og vide Udsigter altid paa ny drog mig dertil. Jeg havde tilmed et bestemt Ærinde derovre denne Gang. Der var i København bleven afholdt et skandinavisk Kunstnermøde i Forbindelse med en stor Udstilling, som skulde holdes aaben hele Sommeren. Efter Mødets Afslutning og Udstillingens festlige Aabning var flere af de fremmede Kunstnere taget til Skagen og var bleven saa begejstret for det store Ørkenlandskab, at de havde slaaet sig ned der for nogen Tid for at male.

Fra Borchsenius havde jeg i den Anledning faaet Opfordring til at rejse derover og skrive et Par Sommerbreve til hans Blad, og da jeg ikke havde været i Skagen siden

mine Drengaar, havde jeg god Lyst til at gense Byen, og fulgte Opfordringen.

Jeg vidste jo nok, at det gamle Skagen ikke eksisterede mere, at Byen i de senere Aar var bleven omskabt fra en i Sandet halvt begravet Fiskerrede til en ret anelig Handelsplads og — i Sommertiden — til et moderne Badested, et Nordens Ostende i begyndende Udvikling. Men alt dette gjorde mig blot yderligere opsat paa at komme derop og ved Selvsyn overbevise mig om den mærkelige Forandring. Og der var ingen- ting, der hindrede mig. For helt at ofre mig for min egen Udvikling havde jeg ved Vinterskolens Slutning opsagt min Stilling som Lærer ved Skolen, hvor Forholdene for- resten ogsaa var bleven mig lidt for brogede.

Jeg var dog ikke flyttet bort fra Eggen. Jeg havde saa nylig faaet eget Hjem der og holdt oprigtigt af Naturen deromkring, havde desuden slidt saa mange Støvlesaaler op paa dens Landeveje, at jeg vilde føle det, som om jeg efterlod noget af mig selv paa dem, dersom jeg rejste derfra.

Skønt det var en Omvej gjorde jeg Rejsen over Kalundborg=Aarhus. Jeg vilde gerne benytte Lejligheden til ogsaa at besøge Viborg og se dens genrejste Domkirke, som netop var bleven færdig. Der var mange Mennesker med Toget, og da jeg sammen med de andre Passagerer stod ud af Kupéen i Kalundborg, stødte jeg undervejs til Damperen paa selve Georg Brandes, der var kommen med det samme Tog. Han var for ikke længe siden vendt tilbage fra Berlin, hjemkaldt af en Vennekreds, der havde sikret ham en Aarpenge omtrent svarende til Lønningen i den Professorstilling, Regeringen stadig forholdt ham.

Jeg havde en enkelt Gang truffet ham i det Hegelske Hus; men Brandes var af dem, der kunde huske et Ansigt, blot han havde set det én Gang, og i Reglen ogsaa straks var paa det rene med, hvem det tilhørte, og — maaske især — med sit eget Forhold til Vedkommende.

Vi fulgtes ombord, og under hele Overfarten sad vi sammen paa Dækket godt be-

skyttet mod Trækken af en varm Skorsten. Nu var det jo saadan med Brandes, at naar han ikke havde en Pen i Haanden, maatte han lade Munden løbe. Selv da vi var kommen ud i Understrømmen fra Storebælt og Skibet begyndte at gynge, talte han uden Opør. Dersom jeg ikke i Forvejen havde hørt saa meget om denne ubændige Trang til at meddele sig, vilde jeg vistnok have antaget den for en ejendommelig Form af Søsye.

Der var aabenbart ikke saa faa af Passagererne, der vidste eller havde faaet at vide, hvem han var. Der kom stadig flere og flere forbi og begloede ham. Han talte selv ironiserende derom, men var vist forresten slet ikke ked af den Opsigt, han vakte, syntes i hvert Fald ikke generet af den. Han talte meget om sit Opbrud fra Berlin og om de store Fester, der var bleven holdt til Ære for ham ved Afskeden, og som ogsaa flere af Aviserne herhjemme havde berettet om. Men han fortalte det altsammen paa en halvt sarkastisk Maade, som jeg ikke rigtig kunde finde Bund i. I samme Tone talte han om

Kejserfamilien, der havde interesseret sig for hans Forelæsninger og undertiden ladet sig repræsentere ved dem af en Hof-Kavaler. Nu var han efter Indbydelse paa Vej til Aarhus, hvor han — som han sagde — til Afveksling skulde tale til en Forsamling af jyske Idioter.

Jeg hørte paa ham med voksende Forbavselse. Talte han saadan i naiv Tillid til, at denne Form for Selvros ikke lugtede? En Hensigt med hele sin ejendommelige Façon maatte han vel have. Iøvrigt beklagede han sig heftigt over de mange Besværligheder, der fulgte med det at have vundet en Smule Navn i Verden — sine »ægyptiske Plager«, som han kaldte dem. Idet han strakte Armene frem og vred sig som en Orm, jamrede han over den Skruptudseregn af dumme Breve, som daglig skyllede ned over ham med Anmodninger fra tossede Auto-grafsamlere, der tryglede ham om hans Haandskrift, og fra forskruede Fruentimmer, som »paa deres Knæ« bønfuldt ham om en Lok af hans Haar.

Det var med denne Tone, han skuffede og forargede saa mange, der kun kendte ham fra hans Bøger; og jeg maa tilstaa, at ogsaa jeg følte mig ilde berørt af den. Ja trods al min Beundring for ham som Skribent gik der adskillige Aar, før jeg helt forvandt mit Indtryk af ham fra denne Sejlads i det Per Paarske Farvand.

Ældre Folk, der havde truffet H. C. Andersen og — som de fleste — havde følt sig frastødt af hans Selvoptagethed, sammenlignede gerne Brandes med ham og kaldte dem for to lige store Narre. Og hvor gik der ikke den Gang megen Snak allevegne om Andersens Forfængelighed, hans Spejlesyge og hele uhyggelige Karakter. Det var en Latterliggørelse uden Skaansel. Men som alle nu forlængst har tilgivet vor store Eventyrdigter hans Naragtigheder og kan læse ham og nyde hans Kunst til Trods for dem, ja uden at skænke dem en Tanke, saadan vil det ogsaa gaa Brandes. Naar en Gang vi, der har vore Indtryk af ham fra et flygtigt Bekendtskab — og det er jo de fleste — ikke

er mere, vil Opholdet i Skærsilden være forbi ogsaa for ham, og det kan der nu ikke være ret længe til.

*

*

*

Jeg rejste fra Aarhus videre nordpaa og gjorde undervejs et Ophold i Randers. Det havde oprindelig ikke været min Hensigt at stoppe op der. Jeg havde jo saa nylig været der og ikke følt mig rigtig opbygget af Besøget; men der var i Mellemtiden sket noget, der trak mig dertil. Kort før jeg rejste hjemmefra var det blevet mig betroet, at jeg i Løbet af Efteraaret kunde vente at blive Fader. I min store Glæde derover var Erindringerne fra min egen Barndom bleven saa levende i mig, at jeg slet ikke længer kunde tænke mig at rejse Randers forbi uden at standse.

Det blev da ogsaa med ganske andre Følelser end sidst, jeg denne Gang gensaa Byen. Det var med Tanken paa det ventede Barn, at jeg nu gik omkring i de kendte Gader; og

7*

da jeg tilsidst stod ved den gamle Torvebrygge, hvor en lang Række flade Gudenaas Pramme laa fortøjet ganske som i tidligere Tid, drømte jeg om den Dag, da jeg maaske skulde staa her med en lille Drengahaand i min og fortælle om alt det, jeg havde oplevet i denne By og paa Aaen og Fjorden, den Gang jeg selv var Barn. Bagefter spaserede vi sammen i den smukke Tøjhusave og hørte paa Musikken foran Pavillonen paa Skovbakken.

Det meste af en Uge blev jeg der i Byen. Jeg kunde ikke løsrive mig fra Minderne, og alting syntes mig denne Gang saa dejligt uforandret. Hele min Barndom, ja hele mit Liv genopstod i denne Tid for mig som i Lyset af en ny Dag. Men Følgen blev, at jeg maatte opgive Turen til Viborg og den tre Dages Hede vandring, jeg havde tænkt at gøre derfra. For at fremskynde Rejsen til Skagen, hvor jeg ventedes, maatte jeg fra Randers tage direkte til Frederikshavn med Jernbanen.

Turen derfra til Skagen — fem Mil —

maatte endnu den Gang gøres enten tilfods eller med den offentlige Postbefordring, en aaben Dagvogn, der paa den sidste Strækning — fra Fiskerlejet Aalbæk, omtrent midtvejs — var en tung og tarvelig Fjælevogn uden Fjedre. At begive sig med en almindelig Fjedervogn, endsige med lukket Vogn, ud i det vejløse, ofte fygende Sandhav, der fra Aalbæk strakte sig lige til Skagen, var risikabelt baade for Mennesker og Heste. Det var hændet, at et saadant Køretøj var kommen ud i Kviksand og bogstavelig blevet opslugt af det. Ikke heller var det altid raadeligt at køre i Havstokken eller paa de saakaldte »Dopper«, smalle Engstrimler, der i temmelig stor Afstand fulgte Kystlinjen og med Paalandsvind straks overskylledes af Bølgerne.

I Aalbæk skulde de Rejsende altsaa skifte Vogn. Naar Vognene syd- og nordfra ved Middagstid mødtes her, kunde der i den halve Time, Opholdet varede, blive ganske livligt i den lille Fiskerby. Navnlig nu i Sommer-tiden, da der ofte kom baade to og tre

fyldte Køretøjer dertil fra hver Side, blev der et formeligt Markedsrøre paa Pladsen foran Kroen.

I denne Sværm af mange forskellige Slags Mennesker fik jeg Øje paa en yngre Mand med Malerkasse over Skuldren, der var kommen med en af Skagensvognene. Jeg havde en Gang kendt ham, men nu ikke set ham i flere Aar. Vi kiggede lidt paa hinanden; men da han aabenbart ikke kunde eller ikke vilde genkende mig, og da Opholdet var saa kort og vi skulde hver sin Vej, blev det gamle Bekendtskab ikke fornyet, i hvert Fald ikke ved denne Lejlighed.

Jeg havde for en Del Aar siden truffet ham paa Samsø, da jeg en Sommer besøgte en gift Søster og hendes Mand, som var Birkedommer derovre. De boede i Tranebjerg, Øens Hovedstad, der havde et anseligt Ting- og Arresthus, Dommerbolig, Apotek og andre Bygninger, som gjorde den til noget mere end en almindelig stor Kirkelandsby. En Dag dukkede et ungt Menneske op her og indlogerede sig i Gæstgivergaarden til-

syncladende i den Hensigt at slaa sig ned der for længere Tid. Ingen kendte ham. Han udgav sig for Kunstmaler, men af en eller anden Grund vilde ingen tro paa, at han virkelig var det. Maaske var det hans Bagage eller hans Garderobe, som Gæstgiverfolkene ikke havde fundet rigtig tillidsvækkende, og Mistroen havde saa fra dem bredt sig ud i Befolkningen.

Min Søster og Svoger havde mange Børn, smukke og sunde allesammen, og en Dag præsenterede den unge Mand sig i Dommerboligen og tilbød at male et stort Billede af hele Fokken. Min Søster og Svoger saa' jo lidt mistænksomt paa ham, men følte sig tiltalt baade af hans Ydre og Væsen. Han var aaben og ligefrem, tilmed mærkelig barnlig i Forhold til sin Alder. Da det Honorar, han forlangte, desuden var yderst beskeden, blev der truffet et Arrangement, og det fremmede unge Menneske fik saaledes en Tid sin daglige Gang der i Huset.

Han talte aldrig om sig selv, blev i det hele ret ordknap, naar min Søster søgte at

faa lidt Rede paa hans Forhold. Imidlertid havde min Svoger ad sædvanlig politimæssig Vej søgt Oplysninger om ham, og da det viste sig, at han var Søn af en københavnsk Smaahandlende med Borgerskab som Marskandiser, blev hans Tillid til ham som Kunstner ikke saa lidt rokket. Han var maaske, naar det kom til Stykket, bare en almindelig Malersvend. Da han nu tilmed ikke var videre flittig ved Arbejdet men holdt mest af at sidde for sig selv paa en Bænk i Haven og stirre ud i Luften eller spille Kroket med Børnene, blev det efter nogle Ugers Forløb nødvendigt at faa en Ende paa Sagen. Min Svoger foreslog ham at opgive selve Maleriet og lade det blive ved det Par Portrætskitser, han havde naaet at faa gjort. Men nu viste det sig, at han alligevel ikke var mere barnlig, end at han kunde blive for Alvor vred, naar det gjaldt hans Kunstnerære. Han brød hastigt op og forlod Øen.

De af Børnene, der ikke naaede at blive malet af ham, fik senere god Grund til at føle sig forurettede. Det unge Menneske var —

eller rettere blev — vor nu europæisk berømte Maler og Billedhugger J. F. Willumsen.

*

*

*

Jeg fandt ikke Skagen helt saa forandret, som jeg havde ventet. Den var stadig en Ørkenby, hvor man overalt vadede i Sand til op over Anklerne. Ganske vist talte man om Byens »Gader« og havde endogsaa givet dem Navne, men for en Fremmed var det altsammen spredt Bebyggelse. Endnu saaes ogsaa enkelte af disse ældgamle, tangtækkede Lerhytter, der i Stedet for Skorsten havde en saakaldt »Lyre«, et af et Vindbræt skærmet Hul i Tagryggen, hvorigennem Røgen fra Husets aabne Ildsted kunde slippe ud. Ogsaa de store Stejlepladser, hvor lange Rækker af smaa Flyndere hang til Tørring, fandtes endnu allevegne, og ligesom tidligere lugtede hele Byen regelmæssigt to Gange daglig af stegt Fisk.

Byens gamle Gæstgivergaard — det nu saa berømte og helt moderne Hotel Brøn-

dum — fandt jeg helt erobret af den skandinaviske Kunstnerkoloni. Der var ikke det smalleste Natteteleje at opdrive der. Heldigvis kendte jeg lidt til Michael Ancher, som var bosiddende Borger i Byen og besvogret med Familjen i Gæstgivergaarden. Han havde i sin Tid været Middagspensionær hos den samme Pølsemaker paa Nørrebro, hvor jeg i mit første Københavnsaar var daglig Spisegæst. Ogsaa senere havde vi af og til truffet hinanden i Hovedstaden. Han skaffede mig et Værelse hos en flink Fiskerfamilje og udvirkede desuden, at jeg blev Kostgænger i Gæstgivergaarden sammen med Kunstnerne og paa den Maade blev optaget i deres Kreds. Jeg havde forøvrigt ventet at træffe Holger Drachmann der, men til min og mange af de andres Skuffelse var han af en eller anden Grund flygtet derfra. Jeg oplevede overhovedet aldrig at se ham paa Skagen. Da jeg en Gang mange Aar efter — det var i Vinteren 1908 — igen kom dertil, var det for at være med at bære ham ind i hans Gravklit deroppe.

Men ogsaa uden Drachmann blev denne Kunstnersommer en for Skagen stor og festlig Tid, som der gik Ry af længe efter. Byens Historieskriver, Fru Alba Schwartz, fortæller derom i sin Bog:

»En munter Institution — undfanget af Krøyers geniale Hjerne — var »Aften-Akademiet«. Navnet kunde maaske være lidt misvisende, kunde lede Tanken hen paa alvorligt Arbejde i Kunstens Tjeneste; men dets Maal var Fester — Sold og Glæde. Undertiden strakte Møderne sig over hele Døgnet. Bordene blev dækkede, og de blev af-dækkede, mens Akademiets Medlemmer, indhyllede i Tobaksrøg, drak og diskuterede. Med Henrykkelse greb man enhver Lejlighed (i Nødsfald ogsaa de sørgelige) til at feste. Der var jo stadig denne store, skandinaviske Kunstudstilling inde i København, og kom der nu Meddelelse om, at et af Akademiets Medlemmer havde solgt et Billede, maatte den lykkelige Begivenhed jo fejres. Men selv om et saadant ventet Bud udeblev, benyttedes ogsaa dette

til at slaa Gækken løs; thi da skulde man jo trøstes.«

Ved Gæstgivergaardens lange Spisebord havde jeg faaet Plads ved Siden af Nordmanden Christian Krogh, og dette Naboskab førte til, at han og jeg ogsaa udenfor Maaltiderne og Aftenakademiets Møder var en Del sammen. Han, som i sin Kunst var en af Naturalismens Banebrydere i Norden, var af Skikkelse en blond Kæmpe med Vikingeskæg ned over Brystet. Naar han efter at have spist hængte sine Malergrejer paa sig for at gaa ud i Klitten og arbejde, opfordrede han mig undertiden til at følge med, og jeg gjorde det i Almindelighed gerne. Foruden at være en fremragende Kunstner var han et egenartet Menneske, vidt berejst, i det hele med megen Verdenserfaring, saa jeg havde altid Udbytte af at være sammen med ham.

Af de danske Malere var det især Krøyer, jeg følte mig tiltrukket af. Jeg kendte ham i Forvejen fra det Hegelske Hus, som han var nær knyttet til. Han malede denne Sommer

sit bekendte store Gruppebillede »Sommer-aften«, nogle Fiskere, der har lejret sig paa Stranden en lille Tid efter Solnedgang. Den Naturstemning, der her skulde gribes var saa flygtig, Belysningen saa kortvarig og ubeständig, at der skulde hele hans fænomenale Dygtighed til for at fange den ind paa Lærredet. Længere end en god halv Time lod det sig overhovedet ikke gøre at arbejde paa Billedet. Hver Aften stod der nogle af de fremmede Malere bag ham som Tilskuere, mens han malede. I andagtsfuld Tavshed fulgte de hans Pensels fyrige Bevægelser, og bagefter udtalte de sig altid med den største Beundring om Resultatet.

Blandt Nutidens Kunstnere er Krøyer jo ikke synderligt skattet. Det er andre Værdier end det faglige Mesterskab, som i Øjeblikket tilstræbes af de unge. Nu vel, den naive Dilettantisme har ogsaa en Opgave i Kunsten og skal have sin Tid. Men naar den er forbi, vil Krøyer igen blive en af dem, der faar Plads i Højsædet.

Vort Bekendtskab fortsattes ogsaa efter

Skagensopholdet. Med Venskabsforholdet til Christian Krogh fik det derimod en brat Ende. Vi laa en Dag ude i Klitten og drev, begge to temmelig medtagne efter en stor Nattefest, som »Akademiet« i Anledning af et Medlems Fødselsdag havde arrangeret under aaben Himmel med kulørte Lamper og Begfakler. Den havde varet til langt ind i den lyse Morgen, og Krogh, der altid drak tæt, var i sit sletteste Lune. Dette ytrede sig i Almindelighed paa den kedelige Maade, at han blev stortalende og drilleborn. Selv har jeg velsagtens heller ikke været altfor medgørlig. Jeg var begyndt at faa nok af al denne evindelige Festen og længtes hjem. Havde jeg haft svært ved at finde mig i Omgangen med saa mange »Renaissancemennesker« om Hverdagen — ved de store Gilder og bag efter, naar de havde deres uundgaaelige Tømmermænd, kunde jeg slet ikke holde dem ud. Med Krogh havde jeg dog hidtil haft det godt.

Men nu var vi bleven uens om et eller andet. Jeg husker ikke, hvad det var. Det

ene Ord .tog det andet, og det blev til et larmende Mundhuggeri, der endte med, at vi skiltes som forbitrede Uvenner.

Dagen efter rejste jeg.

*

*

*

Saa stod jeg da en solgylden Morgen atter i mit landlige Hjem, hilst velkommen af alle dets levende Væsener lige til Duerne paa Taget og Hanen, der ude paa Gaardspladsen opløftede et frydefuldt Gal ved Lyden af min Stemme. Men næppe var jeg rigtig kommen til Sæde, før der tildrog sig noget, der var nærved helt at betage mig Glæden ved Hjemkomsten. Det var et Brev, der bragtes mig fra en i Egnen velkendt og agtet Mand, en Rundskrivelse til »Højskolens Venner« med Opfordring til at tegne sig for Bidrag til Opførelse af den Kirke paa Skolens Grund, som min Broder saa længe havde talt om. Jeg blev her paany kastet ind i noget, som jeg troede mig for bestandig færdig med.

Jeg maatte igen ud at vandre paa Landevejene og i Skovene for uforstyrret at tænke over, hvordan jeg skulde forholde mig i Sagen. Jeg vidste jo, hvor magtpaaliggende det var for min Broder at faa den Kirke rejst, og at han sikkert vilde tage sig det nær, muligvis endogsaa betragte det som en sort Utaknemlighed af mig, dersom jeg ikke vilde være med ham her. Maaske regnede han stadig med, at jeg kunde have forandret Standpunkt til Sagen, fordi jeg i flere andre Henseender jo ikke helt var den samme nu som tidligere. Men i mit Forhold til Kirkelivet var jeg den, jeg altid havde været, og det vilde være et grimt Hykleri, dersom jeg her bidrog til at virkeliggøre et i mine Øjne saa urimeligt Paafund. Stadig forstod jeg ikke de Mennesker, der var i Stand til at hygge sig og opløftes ved de kirkelige Ceremonier, men det var dog hverken af Ondskab eller Misundelse, at jeg betænkte mig paa at være med til at bygge nye Tilholdssteder for den gamle Overtro. Jeg var nu en Gang skabt saadan. Og jeg ønskede

heller ikke at blive anderledes. Hvorfor skulde jeg ogsaa gøre det? Til Trods for min ret urolige Gang gennem Livet kunde jeg jo ofte selv have Øjeblikke, hvor jeg følte mig som i en Helligdom, — store, festlige Øjeblikke, da en trist Hverdag pludseligt oplystes som af straalende Kjerter og Højsangstoner fyldte mit Bryst. Øjeblikke, da mit gamle Tungsinds Spøgelser og Trolde, der endnu stadig laa paa Lur efter mig, sank dybt i Jorden.

Resultatet af mine Overvejelser blev da ogsaa, at jeg sendte Manden hans Bidragsliste tilbage uden mit Navn. Saa maatte min Broder og Egnens Folk dømme derom, hvad de vilde. Maaske kunde Følgen blive, at jeg nødtes til at flytte bort herfra. Det skulde gøre mig ondt, for jeg var kommen til at holde af Egnen og mit lille Hus og dets Have. Men det var der altsaa ikke noget at gøre ved.

*

*

*

Det var blevet Efteraar. Og nu oprandt den store Dag, da et Barn kom til Verden i mit Hjem.

Det er selvfølgelig Kvinderne, der har det sværest i den Situation; men vi Mandfolk har det heller ikke altfor rart og pines ofte grimt af Samvittighedsnag. Fra det Øjeblik, jeg havde set Jordemoderen tage sit store, hvide Smækkeforklæde paa og med haandfaste Ryk binde det om sit trinde Liv, havde jeg ikke Ro paa mig noget Sted. Jeg gik ud paa mit lille Jordstykke og gav mig til at grave Kartoffler op og kule dem til Vinterbrug, idet jeg haabede ved en saadan rent mekanisk Beskæftigelse at kunne bevare min Fatning. Men der gik Time efter Time, og skønt jeg hyppigt standsede Arbejdet, løftede Hovedet og lyttede anspændt, var der stadig ikke mindste Lyd at høre indefra Huset. Jeg vidste jo nok, at Landbokvinder gennemgaaende satte en Ære i at føde deres Børn uden at klage sig; men alligevel — denne skrækkelige Stilhed —.

Jeg maatte tilsidst stikke Spaden i Jorden og gaa ind for at høre, hvordan det stod til.

Men jeg blev mødt i Døren med den Besked, at jeg gjorde bedst i endnu en Tid at holde mig paa Afstand. Der skulde blive kaldt paa mig, naar alt var overstaaet.

Jeg gik saa tilbage til mine Kartoffler. Mens Koldsveden sprang mig ud af Panden arbejdede jeg igen en Time eller to uden rigtig at vide, hvad jeg foretog mig. Og stadig var der ingenting at høre. Ikke en Lyd. Endelig — ved Solnedgang — blev et Vindue smækket op, og jeg kaldtes ind. Det var en lille Pige.

Hun havde store, havblaa Øjne, der allerede efter nogle faa Ugers Forløb fik Moderens udtryksfulde Blik. Jeg sad en Dag i Middagsstunden alene ved Vuggen og betragtede Barnet i dets svære Kamp med Søvnen. Med længere og længere Mellemrum løftede det de tunge Øjenlaag for at se, om jeg endnu sad der. Stuen var fuld af Sol, og jeg syntes aldrig, den havde skinnet mere rigt og forjættelsesfuldt. Da Søvnen endelig overmandede det lille Væsen, gled jeg selv ind i lykkelige Solskinsdrømmerier.

Jeg var begyndt at forstaa — og virkelig

at tro paa — hvad en gammel Talemaade udsiger, at en Mands egenlige og afgørende Kald her i Livet er at blive Fader og gøre Fyldest som saadan. Jeg havde ikke tænkt paa det før. For det er jo i de fleste Tilfælde saadan, at Faderlykken kommer til unge Mænd som en Overraskelse. De tør knap rigtig tro paa den, fordi de — ikke helt uden Grund forresten — synes, at den ikke tilkommer dem men ligesom Jeppe paa Bjergets Paradisglæde i Baronens Seng er »saa ganske uforskyldt«.

Ak, fortjent eller ufortjent! Hvor vilde vi Mennesker ikke alle være ilde farne, dersom vi altid skulde nøjes med, hvad der strengt retfærdigt tilkommer os. Selv de af Skæb-
nen mest begunstigede, endogsaa Verdens rigeste og mægtigste Mænd gaar ud af denne Tilværelse som insolvente Skyldnere. Fra Vuggen til Graven lever og opretholdes vi allesammen af Kærlighedsgaver. Den, som ikke kan erkende dette, har aldrig virkelig levet.

UNDERVEJS TIL MIG SELV

Tidligere udkom:

DRENGEAAR
HAMSKIFTE

Henrik Pontoppidans Bøger

- Stækkede Vinger. 1881.
Landsbybilleder. 1883.
Sandinge Menighed. En Fortælling (1883). 2. Udg. 1903.
Ung Elskov. En Idyl (1885). 2. Udgave 1906.
Mimoser. Et Familieliv. 1886.
Fra Hytterne. Nye Landsbybilleder (1887). 2. Udg. 1905.
Isbjørnen. Et Portræt. 1887.
Spøgelser. En Historie. 1888.
Krøniker. 1890.
Natur. To smaa Romaner. 1890.
Skyer. Skildringer fra Provisoriernes Dage. 1890. Gylden-
dals Biblioteks Udgave 1906.
Muld. Et Tidsbillede (1892). 2. Oplag 1892.
Det forjættede Land. Et Tidsbillede (1892). 2. Opl. 1896.
Minder. (1893). Ny illustreret Udgave 1902.
Nattevagt. (1894). 2. gennemsete Udgave 1905. Gylden-
dals Biblioteks Udgave 1912.
Den gamle Adam. (1895). 3. Oplag 1905.
Dommens Dag. Et Tidsbillede. 1895.
Højsang. (1896). 2. Opl., ill. af N. P. Mols. 1896. 3. Opl. 1921.
Kirkeskuden. Illust. af F. Henningsen (1897). 2. Opl. 1897.
Det forjættede Land. (Samlet Udgave af »Muld«, »Det
forjættede Land« og »Dommens Dag«). 7. Udgave 1938.
Vildt. Illustreret af F. Syberg. (1899). 2. Oplag 1899.
Fortællinger I—II. (1899). 2. Oplag 1903.
Lille Rødhætte. Et Portræt (1900). 2. Oplag 1900.
Det ideale Hjem. (1900). 2. Oplag 1900.
De vilde Fugle. Et Skuespil. 1902.
Et Endeligt. En Landsbyhistorie. 1904.
Borgmester Hoeck og Hustru. Et Dobbeltportræt (1905).
2. Oplag. 1905.

(Fortsættes næste Side)

Henrik Pontoppidans Bøger

(Fortsat)

Asgaardsrejen. Skuespil. (1906). 2. Oplag 1928.

Det store Spøgelse. 1907.

Hans Kvast og Melusine. (1907). 3. Oplag 1920.

Lykke-Per (I—VIII) 1898—1904. Samlet Udgave (I—III) 1907. 7. Udgave (I—II) 1937.

Den kongelige Gæst (1908). 2. Oplag 1908.

To Portrætter. Isbjørnen. Lille Rødhætte. Gyldendals Biblioteks Udgave 1909.

Torben og Jytte. En Fortælling-Kres. (De Dødes Rige I) (1912). 4. Oplag 1916.

Storeholt. En Fortælling-Kres. (De Dødes Rige II) (1913). 3. Oplag 1914.

Toldere og Syndere. En Fortælling-Kres. (De Dødes Rige III) (1914). 3. Oplag 1914.

Enslevs Død. En Fortælling-Kres. (De Dødes Rige IV). (1915). 2. Oplag 1915.

Favsingholm. En Fortælling-Kres. (De Dødes Rige V). (1916). 3. Oplag 1916.

Et Kærlighedseventyr (1918). 9. Oplag 1918.

En Vinterrejse. Nogle Dagbogsblade. (1920). 3. Opl. 1920.

Noveller og Skitser I—II. 1922.

De Dødes Rige I—II. 4. Udgave 1922.

Mands Himmerig. (1927). 4. Oplag 1930.

Noveller og Skitser III. (Indhold: Højsang — Det ideale Hjem — Hans Kvast og Melusine — En Vinterrejse Rabbinerens Datter — Et Kærlighedseventyr — Rejsen gennem Livet). 1930.

Drengaar. 1933.

Hamskifte. 1936.

Kirken og dens Mænd. Et Foredrag (1914). 2. Oplag 1914.